

APAMEIA JOURNAL

www.apameiajournal.com

APAMEIA Journal, sosyal bilimler alanında özgün araştırmalar, incelemeler ve eleştiriler yayınlamayı amaçlayan uluslararası bir akademik dergidir.

APAMEIA Journal is an international academic journal aimed at publishing original research, reviews, and critiques in the field of social sciences.

Yıl / Year: 2024

Cilt / Volume: 1

Sayı / No: 1

Yazılarda ifade edilen görüş ve düşünceler yazarlarının kişisel görüşleri olup derginin yayımcısının görüşlerini yansıtmaz.

The opinions and views expressed the papers published in the journal are only those of the author(s) and do not necessarily reflect the views of the journal and its publisher.

© Tüm hakları saklıdır.

© All rights reserved

EDİTÖR KURULU / EDITORIAL BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Ebru BAĞÇI - İstanbul Beykent Üniversitesi

Editörler / Editors

Dr. Öğr. Üyesi E. Evla MUTLU - Antalya Bilim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gerçek ÖZPARLAK - İstanbul Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yenal YAĞMUR - Siirt Üniversitesi

Mizanpaj Editörleri / Layout Editors

Ar. Gör. Batuhan GÜRS - Antalya Bilim Üniversitesi

Ar. Gör. Feridun AYDINLI - Antalya Bilim Üniversitesi

Bölüm Editörleri / Section Editors

Antropoloji / Anthropology

Doç. Dr. Süleyman Şanlı - Mardin Artuklu Üniversitesi

Arkeoloji / Archaeology

Doç. Dr. Kudret Sezgin - Hitit Üniversitesi

Eğitim Bilimleri / Education Sciences

Prof. Dr. Hasan Demirtaş - İnönü Üniversitesi

Ekonomi / Economy

Dr. Öğr. Üyesi Bhagaporn Wattanadumrong - Naresuan Üniversitesi

Ekonometri / Econometrics

Prof. Dr. Onur Sunal - Başkent Üniversitesi

Dr. Ufuk Özen - İstanbul Ticaret Odası Stratejik Araştırmalar Merkezi

Felsefe / Philosophy

Dr. Öğr. Üyesi Hıdır Tok - İstanbul Beykent Üniversitesi

Finans / Finance

Dr. Öğr. Üyesi Sercan Demiralay - Nottingham Trent Üniversitesi

Hukuk / Law

Dr. Öğr. Üyesi Ensar Lokmanoğlu - Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

İletişim / Communication

Dr. Öğr. Üyesi Sevcan Beşikci - İstanbul Beykent Üniversitesi

İngiliz Dili ve Edebiyatı / English

Dr. Emre Kerimoğlu

İstatistik / Statistics

Öğr. Görevlisi Bahattin Hamarat - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Mimarlık / Architecture

Dr. Öğr. Üyesi Sura Kılıç - İstanbul Rumeli Üniversitesi

Muhasebe / Accounting

Doç. Dr. Burcu Gürol - Başkent Üniversitesi

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik / Psychological Counseling and Guidance

Feyza Nur Sinan (PhD) - Bursa Uludağ Üniversitesi

Pazarlama / Marketing

Doç. Dr. Dilaysu Çınar - İstanbul Beykent Üniversitesi

Sanat / Art

Dr. Öğr. Üyesi Ece Melek - İstanbul Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ece Ersoy Yılan - İstanbul Beykent Üniversitesi

Sosyal Bilimler / Social Sciences

Dr. Öğr. Üyesi Feyza Taşkın - İstanbul Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gül Nihan Güven Yeşildağ - İstanbul Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nazife Orhan Şimşek - İstanbul Beykent Üniversitesi

Turizm / Tourism

Doç. Dr. Levent Karadağ - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Yunus Topsakal

Dr. Öğr. Üyesi Figen Sevinç Başol - Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gönül Akın - İstanbul Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Erdoğan - İstanbul Beykent Üniversitesi

Yönetim ve Organizasyon / Management and Organization

Dr. Öğr. Üyesi Yeliz Akçay - İstanbul Beykent Üniversitesi

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Tiyatroda Alt Türler ve Komedi	1
<i>Mehmet Karaman – Aslıhan Ünlü</i>	
Safety and Security Training in Aviation	13
<i>Ebru Bağcı</i>	
Yerel Bir İşletme Olan Düzce Güven Otobüs Firmasının Teknoloji Kabulü Üzerine İncelenmesi	20
<i>Mustafa Said Kocabıyık – Songül Gökhan</i>	
Uluslararası Forumların Merkezi ve Yerel Yönetimler Üzerindeki Yeri ve Önemi: Antalya Diploması Forumu Örneği	29
<i>Ömer Sezer</i>	
Medikal Turizmde Yeme Alışkanlıklarının, Yeme Tutumlarının ve Gastronomik İmaj Algılarının Belirlenmesi: Antalya Özelinde Bir Araştırma	35
<i>Betül Mürüvet Adak – Oğuz Doğan</i>	

TIYATRODA ALT TÜRLER VE KOMEDİ¹

Sub-genres and Comedy in the Context of Theatre

Mehmet Karaman^{a2} , Aslıhan Ünlü^b

^aDokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anabilim Dalı; ^bDokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları, Sahne Sanatları Bölümü

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderilme: 06.12.2024

Kabul edilme: 20.12.2024

ANAHTAR KELİMELER

Komedi, Tiyatro, Tiyatroda
Alt Tür

ÖZET

Tiyatroda alt türler; varyete, kabare, müzikhol, burlesk, minstrel, sirk ve revü, hünere ve performansa dayalı gösterilerde, ana akım tiyatro ile benzer tiyatral araçları kullanırlar. Alt tür gösterilerinde şarkı, dans, akrobasi, skeç, sihirbazlık, hayvan gösterileri, parodisi yapılmış bir edebi eser, pantomim, kılıç yutma ya da ateş üfleme gibi fiziksel performanslar yer alır. Alt türler özellikle eğlence odaklı bir gösteri içermeleri sebebiyle, komediye ve komik olana öncelik verirler. Ancak bu komedi anlayışı, ana akım tiyatrodan farklı olarak düşünsel bir boyut içermez. Belli bir yazar kurgusuyla şekillenmiş, edebi değeri olan bir metin içermeyen bu komediler, çerçeve sahnede değil, gösteri sırasında yiyip içebilen bir seyircinin arasında gerçekleşir. Doğaçlamaya, sözel mizaha, cinsel imalı erotik skeçlere, slapstick ve akrobasi gibi fiziksel mizaha, dekorda, kostümde ve durumda groteske dayanan alt tür komedisi, seyircilerle birlikte şimdi ve burada yaratılır. Bazı performanslarda seyirciye yönelerek interaktifleşen alt tür komedisi ana akımdan farklı olarak ekonomik ve kültürel bakımdan alt sınıf seyirciye hitap eder. Aynı zamanda ticarileşmiş bir eğlence olması bakımından seyircisine ekonomik açıdan bağlıdır. Bu sebeple seyirci profili ve beğenisi gösterilerin içeriğini belirlemiştir. İkinci dünya savaşından sonra etkinliğini yitiren alt tür gösterileri, striptiz kulüpleri, diğer marjinal kulüplere dönüşerek özünü yitirse de içerik ve biçim açısından sinema ve televizyon aracılığıyla varlıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir.

ARTICLE HISTORY

Received: 06.12.2024

Accepted: 20.12.2024

KEYWORDS

Comedy, Theater, Sub-
genre in Theatre

ABSTRACT

In theater, sub-genres such as variety, cabaret, music hall, burlesque, minstrel shows, circus, and revue utilize similar theatrical tools as mainstream theater in their skill- and performance-based shows. These sub-genre performances include elements such as song, dance, acrobatics, sketches, magic tricks, animal acts, parodies of literary works, pantomime, sword swallowing, or fire breathing. Due to their focus on entertainment, sub-genre shows prioritize comedy and the comedic. However, this interpretation of comedy lacks the intellectual depth present in mainstream theater. These comedies, which do not contain a text shaped by a particular author's narrative and lack literary value, occur in the midst of an audience that can eat and drink during the performance, rather than on a framed stage. The sub-genre comedy, which is created in the here and now with the audience, relies on improvisation, verbal humor, sexually suggestive erotic sketches, slapstick, and physical humor, as well as grotesqueness in decor, costumes, and situations. Unlike mainstream comedy, this sub-genre comedy interacts with the audience by directing attention toward them and appeals economically and culturally to lower-class viewers. Additionally, as a commercialized form of entertainment, it is economically dependent on its audience. For this reason, the audience profile and preferences have determined the content of the performances. Although sub-genre shows lost their prominence after World War II, they have continued to exist in cinema and television in terms of content and form, even as they transformed into strip clubs and other marginal venues, losing their original essence.

GİRİŞ

Tiyatro sanatı, -yazıyla ilişkisinin başından bu yana- çerçevesi çizilmiş bir düşünce ile temellenir. Yazar kurgusuyla gelişen düşündürülen hikaye, taklit ve eylem yoluyla seyirciye aktarılır. Bu aktarımın türsel araçları; tragedyada özdeşim, komedyada mesafedir. Komedyada hikayenin seyirci ile arasına koyduğu mesafe, komik olanı kendinde değil başkasında görmeyi, bu sayede olay dizisine uzaktan bakıp, duygulanmadan değerlendirmeyi kolaylaştırır (Brockett & Ball, 2018). Aristoteles Poetika'da komedyanın

¹ Bu çalışma Mehmet KARAMAN'ın Tiyatroda Alt Türler ve Çağdaş Tiyatroda Yansımaları başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Sorumlu Yazar: mehmetkaraman@mu.edu.tr

ortalamadan daha kötü karakterleri taklit ettiğini söyleyerek, seyircinin sahnedeki komik tip ile kendisi arasına koyduğu mesafeyi anlamamızı kolaylaştırır (Aristoteles, 1987).

Komik olan çağa ve topluma göre değişir. Komedyanın düşündürürken eğlendiren hikayesini çevreleyen devingen komik; Aristophanes'ten Menandros'a, Terentius'tan Plautus'a, Shakespeare'den Moliere'e kadar klasik komedy tarihini oluşturur. Dolantı, kahramanlık, töre, karakter komedyası gibi alt başlıklara bölünse de komedyanın özünde toplumsal bir vurgu vardır. Gündeliği etkileyen bir çarpıklığın, bazen taşlama ya da soyutlama yoluyla bazen karikatürleştirme ya da ironi yoluyla altı çizilir. Yazılı metin sayesinde izi sürülebilir komedy tarihinde insana ait evrensel bir öz saklıdır. Komedide eylemlerin gerçek hayattaki gibi bir karşılığı yoktur ve doğa yasaları askıya alınır. Olasılık, neden sonuç ve mantık gibi doğal yasaların geçici olarak askıya alınması, komedideki düşmelere, çarpımalara, kazalara ve hatta ölümlere bile üzülmeyi engeller (Wilson & Goldfarb, 2017). "Kibirli bir adam bir çocuğun kaykayı üzerinde caddede giderken düştüğünde onun için endişelenmeyiz. Komedide odak noktası adamın tökezlemesi ve karşılığını almasıdır (Wilson & Goldfarb, 2017: 87). Sahnede yanılan, şaşırın, aldanın, aldatılan insanın helleri, bozulmuş bir gerçekliğin içinde yansıtılır. Aşılın engellerden sonra, yanlışlık düzelir ve mutlu sona varılır. Kurgusal olarak düğümleri ve çözümleriyle komedy metinleri edebi bir değer taşır. Aristoteles, Minturno, Castelvetro, Hobbes, Bergson, Meredith, Freud gibi düşünürler de öne sürdükleri komedi görüşleri ve gülme kuramlarıyla, komedyanın temeli komik olana düşünsel bir zemin oluştururlar (Sokullu, 1979).

Yazılı ve edebi komedinin aksine, sözlü geleneğe ait halk güldürüleri düşünceyi değil, eğlenceyi merkeze alır. Halk tiyatrosu geleneği içinde yer alan bu güldürülerde bir yazar ve yazılı metin yoktur. Bu sebeple komedyanın aksine edebi değerden ve toplumsal mesajdan bir ize rastlanmaz. Sahne üstünde hüner ve performansı vurgulayan fiziksel aksiyon yoğunluğu komik olanı -komedyanın aksine- sözden çok harekete taşır.

Wickham & Brereton (1964: 10) "...komedinin birinci derecedeki dayanağı sözle yapılan mizahtır, eğer fizik etkilerin bir değeri bulunduğ kabul edilirse, bunlar ikinci derecede gelir. Bu bakımdan komedi, büyük ölçüde taklide, soytarılığa, kaşmerliğe (burleske) dansa ve müziğe dayanan temsillerden değişik olarak edebi bir değere sahiptir." diyerek komedyanın halk güldürülerinden farkına dair tarihsel bir bakış sunarlar.

Mim oyunları ve Commedia dell'Arte'de olduğu gibi kanavası belli anonim doğaçlamalar, edebi metne değil, sözlü geleneğe yaslanırlar. Bu güldürüler, komedy gibi özel tiyatro yapılarında değil, pazar yerleri ve şehir meydanları gibi herkese açık alanlarda gerçekleşir. Seyirci, Roma ve Elizabeth dönemlerindeki tiyatro seyircisiyle aynı hareket ve ifade özgürlüğüne sahiptir. Ancak tiyatro, çerçeve sahneli salonlarda farklı bir tiyatral estetiğe bürününce, seyircinin temsildeki rolü değişir ve edilginleşir. Halk güldürülerinde sahne ya da temsil estetiği değişmediği için seyircinin temsildeki rolü değişmez, -ki bu değişmeden korunan seyircinin hareket ve ifade özgürlüğü, on dokuzuncu yüzyılda parlayan varyete, kabare, müzikhol, burlesk, minstrel, sirk ve revüden oluşan alt türlerin sahne estetiğinde başat bir unsur olarak yeniden karşımıza çıkar (Boll, 1947).

Bu çalışmada; Sanayi Devriminden II. Dünya Savaşının sonuna kadar Avrupa'da oldukça etkin olan varyete, kabare, müzikhol, burlesk, minstrel, sirk ve revü gibi popüler eğlenceler olarak anılan alt türlerin, komediye ana akım tiyatrodan farklı yaklaşımlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Halk tiyatrosunun devamı niteliğindeki bu alt türlerin, tiyatro tarihi literatüründe yeterince irdelenmediği görülmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın literatüre öncü niteliğinde katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Alt Türler

On dokuzuncu yüzyılda Avrupa kentlerinde tiyatral bir tür olarak popülerleşen alt türler, Sanayi Devrimi sonrası kente göçen köylülerin kültürel birikimlerinin ve eğlenceli halk güldürülerinin yeni formudur. Alt türler kent olgusu içinde, kent kimliğini tamamlayan ekonomik sınıfların en alt katmanına da vurgu yapmaktadır. Çünkü alt türlerin seyircisi çoğunlukla kırsaldan kente göç etmiş, eğitim düzeyi düşük işçi sınıfı erkeklerden, yine aynı sınıfa ait kadınlardan ve çocuklardan oluşmaktadır. Popüler olanın halka ait olduğunu ve bu tür gösterilerin seyircilerinin sayıca büyük bir kitle olduğunu belirten Mayer (1977), söz konusu seyirci grubu için "daha düşük" tanımını kullanır. "Daha düşük" ifadesiyle vurgulamak istediği ise daha düşük kişi başı gelir düzeyi, daha düşük eğitim ve okuryazarlık seviyesi, estetik açıdan daha düşük bilgi veya ilgidir. Mayer'e göre söz konusu seyirciler çiftçiler, zanaatkarlar, fabrika işçileri, esnaf, emekçiler, kırsal ve kentsel yoksullar ile orta sınıflardan oluşur.

Seyircisi kentin alt sınıflarından oluşan alt türler, yüzyıllara dayanan bir halk tiyatrosu geleneğinden harmanlanarak doğsa da, bu tür gösterilerin üreticisi halk ya da alt sınıfların bizzat kendisi değildir. Geçmişin eğlenceli seyir geleneği, çağın dinamikleri gereği artık ticarileşmiş ve geçmiş masumiyetini de bu noktada yitirmiştir. Ticari kazanç kaygısıyla üretilen, bu sebeple sık güncellenen içerik yapısıyla alt türler, halk bağlamından koparak kitleye yönelmiş, popüler kültür eleştirmenleri tarafından sanatsal bakımdan olumsuz söylemlere maruz kalmıştır. Bu olumsuzluk, atadan aşına olunan bir tiyatral geleneğin tiyatro tarihi içindeki etkileşimlerini de göz ardı etmiştir. Yapısal özellikleri bakımından çağdaş tiyatroyu etkileyen alt türler, tiyatro tarihçilerinden çok, Bourdieu, Gans, Levine ve Calinescu gibi sosyologların kültürel çalışmalarında popüler kültüre katkılarından dolayı, Larry Shiner, Arnold Hauser, Patrick Doorly gibi sanat tarihçilerinin çalışmalarında da sanatın kapsamı açısından bahse değer bulunmuştur.

Hem sosyolojik hem de -halk tiyatrosu geleneğinden kopup, kentte yeni bir bağlamda doğması sebebiyle- tiyatral olan alt türler; varyete tiyatrosu gibi ana bir başlık altında toplanabilir görünse de, ülkeden ülkeye değişen isim ve içerik öncelikleriyle var olurlar. Çeşitli hüner ve performans sunumlarından oluşan, eğlenceli ve komik olanı önceleyen bu gösteriler, literatürde İngiltere’de müzikhol, Fransa ve özellikle Almanya’da kabare, Rusya’da revü, Amerika’da ise minstrel adlarıyla popülerleşirler. Gösterilerin içeriği hepsinde aynı olsa da gösteri isimleri, ülkelerdeki yaygın kullanımlarda literatürden de farklı olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Konser salonu aslında sanayileşen şehirlerde popüler varyete tiyatrosunun en dirençli ve önemli biçimi olan müzikhole yol açan dünya çapında bir fenomendi. Almanya’da bu tür eğlenceler Singspielhalle ve Rusya’da myuzikkholl olarak bilinirdi. Fransızlar başlangıçta bunlara cafe chantants, daha sonra da cafe konserleri adını vermiştir. "Müzikhol" bir İngiliz Viktorya dönemi terimi olmasına rağmen, kapalı bir sahnede bir dizi bağlantısız eğlenceyi içeren herhangi bir varyete türünü belirtmek için kullanılabilir (Williams, 2010: 331).

Hünere ve performansa dayalı sunumlar arasında hayvan gösterileri, kısa komik skeçler, danslar, şarkılar, akrobasi ve jonglörülük, cambazlık, sihirbazlık, hokkabazlık, ateş üfleme ve kılıç yutma gibi sıra dışı performanslar, seyirci etkileşimini dinamikleştiren interaktif şovlar göze çarpar. Müzikholde şarkı ve şarkıcının performansı gösterinin içeriğinde baskınken, minstrelde ırkçı mizah, kabare’de siyasi söylem ve politik hiciv, burlesk’te parodi ve kadın cinselliği, sirk de ise hayvan gösterileri öne çıkmaktadır (Agnew, 2011).

Varyete, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında popülerleşen, birden fazla kısa ve bağımsız performanstan oluşan tiyatral bir alt türdür. Şarkı, dans, sihir, akrobasi gibi farklı gösteri biçimlerini bir araya getiren varyete, mizahı merkezine alarak geniş bir izleyici kitlesine hitap etmiştir. Varyete gösterilerinde fiziksel komedi önemli bir yer tutar. Slapstick performanslar, bu türün vazgeçilmez unsurları arasında yer alır. Örneğin, sahnede abartılı düşüşler, çarpışmalar veya hızlı tempolu hareketlerle oluşturulan mizah, izleyicilerin görsel algısına hitap eder. Ayrıca, sözel espriler ve kelime oyunları da varyetenin mizahi atmosferini destekler. Bu türdeki komediler genellikle gündelik hayatın sıradan olaylarına odaklanarak izleyicinin empati kurmasını sağlar (Kift, 1996).

Varyete gösterilerinde komedi, genellikle kısa skeçler, stand-up benzeri monologlar ve fiziksel güldürü unsurları üzerinden sahneye taşınmıştır. Bu türdeki komedi, günlük hayattaki durumların abartılı yorumlanmasından, toplumsal rolleri ve sınıf farklarını alaya almaya kadar geniş bir yelpazeyi kapsar (Bailey, 1986). Varyetenin komedi bölümleri, seyirci ile doğrudan etkileşim kuran, esnek ve doğaçlamaya açık bir yapıya sahiptir. Varyete, sadece bir eğlence aracı değil, aynı zamanda toplumsal eleştiri için bir platform olarak da kullanılmıştır. Özellikle işçi sınıfı seyircileri hedefleyen gösteriler, mizah aracılığıyla sınıf farklarını, toplumsal normları ve dönemin siyasi meselelerini hicvetmiştir. Bu bağlamda, varyetenin mizahı, izleyiciyle doğrudan bağ kurarak günlük yaşamın gerçekliklerini sahneye taşır (St. Pierre, 2009).

Kabare, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa’da ortaya çıkan bir tiyatro türüdür ve genellikle kısa, mizahi performanslar olan skeçler, şarkılar ve monologlardan oluşur. Özellikle Fransa’da, Montmartre bölgesindeki Le Chat Noir gibi mekanlarda gelişerek hızla popülerlik kazanmıştır (Taylor, 1993). Bu alt tür, siyasi ve toplumsal konuları mizah ve ironi ile ele alarak seyircileri düşündürmeyi amaçlar. Kabare, sahneleme biçimi açısından geleneksel tiyatrodan ayrılır; seyirci ile oyuncu arasındaki mesafe daha belirsizdir ve gösterimler genellikle küçük, samimi ortamlarda yapılır. Komedi unsurları, genellikle güncel olaylar ve izleyicinin aşına olduğu durumlar etrafında şekillenir. Weimar Almanyası’nın meşhur kabare sahneleri, politik komediyi estetik bir araç olarak kullanmalarıyla ön plana çıkar (Jelavich, 2006).

İtalyanca "burla" kelimesinden türeyen Burlesk, alay ve eğlence anlamına gelir. Ciddi konuları karikatürize ederek seyirciyi eğlendirmeyi ve güldürmeyi hedefleyen bir gösteri türüdür. İçerisinde karikatür, parodi ve kılık değiştirmeyi (travesti) iç içe barındırır. On dokuzuncu yüzyılda popülerleşen burlesk, müzik içermeyen çeşitli komik oyunların uyarlamalarını da kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Üst sınıfların sosyal alışkanlıklarını, oyunlarını ve operalarını alaya alarak alt sınıfın eğlenmesini amaçlamıştır (Agnew, 2011). Bir diğer bakış açısıyla Burlesk, genellikle popüler kültür, edebi eserler veya tiyatro temalarını abartılı bir şekilde parodileştirerek mizah yaratmayı amaçlayan bir alt türdür. 17. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkan burlesk, zamanla daha çok görsel unsurlara ve şehvetli danslara dayanan bir performans biçimine dönüşmüştür (Allen, 1991). Bu tür, absürd mizah anlayışıyla öne çıkar ve sıkça toplumsal normları ve tabuları sorgulama eğilimindedir. Özellikle 20. yüzyıl Amerikan burlesk sahneleri, komediyi kaba şakalar, fiziksel güldürü ve görsel cazibe unsurlarıyla harmanlayarak kendine özgü bir stil geliştirmiştir. Burleskin komedi unsurları, izleyicilere eğlence sunmanın yanı sıra, toplumsal hiyerarşiyi altüst etme işlevi de görür.

Müzikhol, 19. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkan ve çeşitli performans türlerini bir araya getiren eğlenceli bir alt tür olarak bilinmektedir. Bu alt türde skeçler, şarkılar, danslar ve tek kişilik komedi gösterileri gibi performanslar sunulmaktadır. Özellikle İngiltere'de işçi sınıfı arasında popüler olan müzikhol, toplumsal eleştiri ve mizahı harmanlayan hüner sunumlarıyla dikkat çekmektedir (Bailey, 1986). Müzikholde komedi unsurları genellikle günlük yaşamdan alınan temalar etrafında şekillenir. Bu gösteriler, toplumsal hiyerarşileri ve sınıfsal farklılıkları alaya alarak izleyiciyle doğrudan bir bağ kurmayı başarmıştır. Müzikholde ünlü müzik salonu sanatçıları, esprili şarkı sözleri ve abartılı sahne performanslarıyla dönemin mizah anlayışını etkilemiştir (Kift, 1996).

Minstrel gösterileri ise 19. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan bir alt türdür. Bu gösterilerde genellikle beyaz oyuncular, Afro-Amerikan kültürünü ve yaşamını karikatürize etmek amacıyla yüzlerini siyaha boyayarak (blackface) performans sergilemişlerdir. Minstrel gösterilerinin mizahi unsurları, genellikle stereotiplere ve abartılı betimlemelere dayanır. (Lott, 1995). Aynı zamanda Amerikan Müzikhol Tiyatrosunun gelişmesinde bir rol oynamıştır. Gösterilerde komedi, "Tambo" ve "Bones" adındaki iki sabit oyun kişisi aracılığıyla sunulmuştur. Bu sabit oyun kişileri, fiziksel komedi, hızlı diyaloglar ve esprilerle izleyiciyi eğlendirmeyi amaçlamıştır (Riggs, 1987). Minstrel, üç ana bölümden oluşur. Komedi ve müzik ağırlıklı bir açılış bölümü olan Minstrel Line, şarkı ve varyete gösterilerini içeren The Olio son olarak popüler konuların burlesk uyarlamalarından oluşan Afterpiece. Bu şovlar, seyirciyle etkileşimli yapısıyla geniş kitlelere hitap ederek Amerikan eğlence kültüründe kalıcı bir etki bırakmıştır.

Günümüze kadar varlığını sürdürse de modern sirkin başlangıcı olarak 1780'lerde bir süvari subayı olan Philip Astley'in atlarla yaptığı gösteriler kabul edilir (Carlson, 2013). Sirklerde, palyaço, jimnastik, akrobasi ve trapezin yanında jonglörük, tabak çevirme, kılıç yutma, hayvan performansları ve ateş üfleme gibi gösteriler de yaygın olarak yer alır. Birden fazla ring bulunan büyük sirklerde ise gösteriye dahil olarak sahne üzerinde bir müzik grubu da bulunur (Agnew, 2011).

Bir başka tiyatral alt tür olan revüler, monologlar, skeçler ve oyunlardan oluşur ve genellikle bir dans ile son bulur (Kershaw, 2004). Birbiri ardına sahnelenen farklı hüner sunumlarıyla, kostümleri ve danslarıyla diğer alt türlerden ayrılan revüde, hayvan gösterileri ya da diğer fiziksel performanslar yer almaz. Avrupa ve Amerika'da müzik ve dans ağırlıklı gösterilerle gelişen revü, Rusya'da özellikle agitprop uygulamalar ve Piscator'un sahnelemelerinde siyasal bir içeriğe dönüşmüştür.

Sirk ve diğer alt tür gösterilerinde tiyatral anlatım araçlarının hepsi, ana akım tiyatroya kıyasla abartılı bir biçimde kullanılır. Kostümler gösterişli, erotik ve çoğunlukla grotesk boyuttadır. Işık ve efekt konunun gerektirdiği sanatsal atmosferden ziyade, sahneye ilgiyi diri tutmak adına ya da seyircinin merak duygusunu ve gösteriye heyecanını korumak adına sıklıkla değiştirilebilir. Edebi bir metin yerine doğaçlama komediler ya da kısa skeçler sunulduğundan sahnede psikolojik derinliğe sahip oyuncu yerine, ses ya da beden gibi gösteriye hizmet eden fiziksel özellikleri vurgulanmış stereotipler, performansçılar yer alır. Alt tür gösterilerinde müziğin, dansın, şarkının, hızın ve ritmin ayrı bir önemi vardır. Tiyatroda bu anlatım araçları edebi metnin gücünü ortaya çıkarmak için ikincil bir kategorideyken, alt tür gösterilerinde her bir anlatım aracı bağımsız ve birincil önemdedir. Erotizm ve cinsellik, esprilerde ve söylemlerdeki imalarla dilsel olarak, kostüm, hikaye ve bedensel imalarla da fiziksel olarak sahnede baskındır. T. Marinetti, yayınladığı Varyete Manifestosu'nda gösterilerin erkek seyirci için bir samimiyet okulu olduğundan, erkeklerin açgözlü içgüdülerini harekete geçirdiğinden, kadının üzerinden de onu maskeleyen tüm örtüleri çekip aldığından ve bunun sonucunda da kadının tüm baştan çıkarma gücünün ortaya çıktığından bahseder. Aynı bildiride, gösterilerin tiyatro oyunundan farklı olarak seyirciyi dinamik bir biçimde gösteriye dahil eden interaktif durumu için şunları söyler (Drain, 1995: 172):

Varyete Tiyatrosu, seyircinin işbirliğini isteme konusunda yalnızdır. Seyirci aptal bir röntgenci gibi hareketsiz kalmaz, gürültülü bir şekilde aksiyona katılır, şarkı söyler, orkestraya eşlik eder, şaşırtıcı eylemler ve tuhaf diyaloglarla oyuncularla iletişim kurar. Oyuncular da müzisyenlerle palyaço gibi didişir. Varyete Tiyatrosu, tiyatronun atmosferini sahneninkine katmak için puro ve sigara dumanını kullanır. Seyirciler oyuncuların fantezileriyle bu şekilde işbirliği yaptığı için aksiyon sahnede, localarda ve orkestrada eşzamanlı olarak gelişir. Gösterinin sonuna kadar da hayran taburları arasında, yıldız için kavga etmek üzere sahne kapısını dolduran ballı züppeler arasında devam eder; çifte nihai zafer: şık akşam yemeği ve yatak.

Alt tür gösterilerindeki cinselliğin farklı bir boyutu, işçi sınıfı erkek seyirci için ilginç ve heyecan verici olmasının dışında, işletmeler açısından da gösterilerin ticari bir zafere dönüşmesidir. Günter Berghaus, "Varyete, Müzikhol ve Fütürist Tiyatro Estetiği" adlı makalesinde 1860'larda Paris'te popüler olan Cancan dansının etkilerinden söz ederken, bu dansın yüksek tekmelerle eteklerini yukarı kaldıran ve kıskırtıcı vücut hareketleri yapan kadın dansçılar yüzünden o dönemde bir skandala dönüşmesine ve polis tarafından yasaklanmasına dikkat çeker. Akrobatik genç kadın dansçıların yanında kıskırtıcı danslarla potansiyel müşterilere etek altından erotik görüntüler sunan fahişelerin de bu gösterilerde yer aldığından bahseder. Ancak yasağa rağmen gösterilere seyirci katılımındaki artış, bu gösterilerin tabu yıkıcılığı, toplumsal değerleri alaya alışı gibi özelliklerini vurgulaması bakımından önemlidir.

Popüler sahnenin müstehcen bir olay olarak ün kazanmasında bu tiyatro gösterilerinin payı büyüktü. Ve eğlence salonlarını yasal tiyatro için ciddi bir rekabete dönüştüren de tam olarak bu erotizm ve çeşitlilik karışımıydı. Paris'teki salonların 1867 yılında ortalama bir gecede 30.000 ziyaretçisi olduğu, kafe-konser, sirk ve benzeri mekanların ise en az 24.000 ziyaretçi çektiği hesaplanmıştır (Berghaus, 2006: 386).

Paris'teki gösterilerde döneme göre kural yıkan ve marjinalleşen cinsellik sunumu gösterideki diğer performansları gölgeler. İngiliz Müzikhol sahnelerinde ise cinselliğin varlığı erotik bir boyuttan çok, gösteriyi daha çarpıcı hale getirmek için kullanıldığını düşündürür. Günter Berghaus (2006), aynı çalışmada müzikhol sahnesindeki cinsellik vurgusunu şöyle örnekler:

Bazen absurd ve eksantrik bir tarzda ya da drag yani karşı cinsi taklit eden kıyafetler giyerlerdi. Bu gösteriler pandomim tarzında sunulduğu için erotik bir ima ya da homoseksüel çağrışımlar içermiyordu. Erkek taklitleriyle ünlü Vesta Tilley gibi bazı sofistike sanatçılar da gerçek sosyal meselelerle yüzleşiyordu (Berghaus, 2006: 387).

Müzikhol sahnesinde şarkı söylemek ve şarkıcıların performansı, diğer alt türlere kıyasla daha öndedir. Bazı şarkılardaki atonallik ve müstehcen vurgular, performansla komik olanı ekler, bazı şarkılardaki gerçek bir solistin etkileyici performansı ise onu ünlü bir yıldızla dönüştürür. Müzikhollerde cambazlar, vantrologlar, bıçak atanlar, palyaçolar, kukla gösterileri, akrobatlar ve stand-up komedyenleri gösterilere çeşitlilik katarlar. Müzikhollerin kökeni halka açık bira bahçeleri olduğundan, başta müzikhol ve kabareler olmak üzere alt tür gösterilerinde, temsil sırasında yiyecek içecek tüketmek -hatta bu durum için düzenlenmiş bir seyirci oturma planına göre- yemek yerken gösteriyi izlemek gibi alt türlere özgü bir seyir geleneği vardır. Bu seyir geleneği, ana akım tiyatronun, dördüncü duvar algısını yıkarak, çağdaş tiyatrodan anlatıcıya dönüşecek bir sunucu üzerinden seyirci ile etkileşimi ve atışmayı başlatır. Yiyip içen ve sahnedeki performansla dahil olarak aktifleşen seyirci, alt türlerde komik olanı sivrilten interaktif komedinin de malzemesine dönüşür.

Alt Türlerde Komik Olan

Athene Seyler-Stephen Haggard'ın mektuplaşmalarından kitaplaştırılan Komedi Sanatı adlı kitapta, Athene Seyler, yazmış olduğu bir mektupta Stephen Haggard'a şunu sorar: "Komedinin kökünde ne var?" Cevabı yine kendi verir: "dengesizlik, bozma, gereğinden fazla ya da gereğinden az gösterme, bir de sürpriz. Bütün bunlar ancak başka bir şeye göredir. O şey de gerçektir." Ama hangi gerçek? Halk tiyatrosu geleneğinin güldürü araç ve tekniklerini devşirerek kentli ve kapalı mekan eğlencesine dönüşen Alt türler, **komik olanın** sunumunda ana akım tiyatro ile benzer komedi tekniklerini kullanır ancak aralarında daha önce belirtilen farkların yanında belki de en önemlisi sayılabilecek bir farkla; gerçeğin temsili ya da temsilin gerçekliği... (Seyler & Haggard, 1964: 13).

Komedyada; kurguyla biçimlenmiş, ironiyle katmanlanmış, metin ve diyalogla güçlendirilmiş estetik, gerçeğin en yalın hali değildir. Dekor, kostüm, müzik, ışık, makyaj komedyada **dolaylı** anlatıma hizmet ederken, alt tür sahnesinde gerçekleşen **interaktif komik**, benzer tiyatral araçlarla **doğrudan** bir anlatımı tercih eder. Komedyada seyirci, mesafe gereği komik olana uzaktır. Komik malzeme ister kişi ister durum olsun, seyirciye hem mecazi hem de fiziki olarak uzağa, sahne üstüne konumlandırılmıştır. Alt türde **komik olan**, dördüncü duvarsız bir seyir geleneği sebebiyle seyirciye mecazi olarak yakındır. Yine aynı sebeple komik malzeme ister kişi ya da durum farketmeden fiziki olarak da seyirciye yakındır. Hatta interaktif komedinin temel unsuru olarak çoğu zaman komik malzeme seyircinin bizzat kendisidir. Gülünen şeye uzaklık derecesi, gerçekliğe uzaklık derecesiyle aynıdır. Örneğin sahnedeki performansçı, seyircilerden birine kolayca farkedilen bir özelliği sebebiyle sataşabilir. Şişman olmak, sarışın olmak, uzun burunlu olmak, efemine olmak, kekeme olmak yaşlı olmak gibi. Bu sataşmada seyirci, özelliği sebebiyle alaya alındığını bilerek kabul etmekte, bu duruma önce kendi gülmekte, etraftaki insanlar için **komik olan** bir malzemeye dönüştürülmesinden de rahatsızlık duymamaktadır. Gerçeğin kendisi, komik malzemeye dönüşerek seçilen seyircinin suratına **doğrudan** vurulmaktadır. Oysa günlük yaşamda acıtıcı olabilecek yalın gerçek, komik değildir. Ana akım tiyatrodan da yalın gerçeğin **doğrudan** sunumu, bir kurgu zayıflığına ya da estetik yetersizliğe işaret etmektedir. Seyirciye engelsiz ulaşp onu **komik olana** dönüştürmek ve sonunda herkesi güldürerek gösteriye hasarsız devam edebilmek alt tür komedisinin en güçlü ve ana akım tiyatrodan en bariz farkıdır. John Osborne'un 1957 yılında yazmış olduğu *The Entertainer* oyununda, bir müzikhol komedyeni olan Archie Rice karakteri, müzikhol sahnesindeki gösterisinde seyircilerden seçtiği birine sataşarak performans başlar. Bu sahne, müzikhol gösterileriyle harmanlanmış oyunda, alt türdeki interaktif komiğe güçlü bir örnek oluşturmaktadır:

İyi akşamlar bayanlar baylar! Adım Archie Rice. Archie Rice. Bayan Rice'ın en sevdiği çocuğuyum. Önümüzdeki iki buçuk saat boyunca sizleri eğlendireceğiz. Ve artık gerçekten bıktınız. Çıkış kapıları kilitli. Kilitli demişken, bu insanlardan bazılarının kilitlenmesi gerekiyor. Kilitlenmeli. Gerçekten. Size bir örnek vereceğim. Karım, karım. Yaşlı Charlie onu tanıyor değil mi Charlie?...Neyi beklediğini biliyorum Charlie. Kim beklemiyor ki?

Geleneksel sirklerde, gösterileri "Ring Master" olarak adlandırılan bir sunucu yönetmektedir. Ring Master, bir yandan performansları sunarken diğer yandan seyirci ile interaktif bir konuşma gerçekleştirir. Bu konuşma, genellikle seyircinin ilgisini sahne üzerindeki gösteriye çekmek amacıyla yapılır (Agnew, 2011).

Sözlü mizah, alt tür komedisinde önemli bir unsurdur. Kelime oyunları ve ironik ifadeler kabare, müzikhol ve burlesk gösterilerinde yer alan skeçlerde sıkça kullanılır. Kelime oyunları genellikle yanlış anlamalara ya da cinselliğe vurgu yaparak dinleyiciyi güldürür (Karaman, 2014).

1) **Yaralı adam bandajlar içinde sahneye gelir**

Komedyen: Ne oldu sana?

Yaralı Adam: Riley'in hayatını yaşıyordum.

Komedyen: Eeee?

Yaralı adam: Riley eve geldi (musichall101.com)..

2) **Adam çalışma masasında oturmaktadır. Telefon çalar. Adam açar.**

Adam- Merhaba, Cohen, Cohen, Cohen ve Cohen.

Arayan- Mr. Cohen ile görüşebilir miyim?

Adam- Altı yıl önce öldü. Biz onun anısına saygıdan adını ilk sırada tutuyoruz.

Arayan- Peki, Mr. Cohen ile görüşebilir miyim?

Adam-Aaa kendisi tatilde.

Arayan- Peki Mr. Cohen ile görüşebilir miyim?

Adam- Öğle yemeğine çıktı.

Arayan- (Sinirli) Mr. Cohen ile görüşebilir miyim?

Adam- Görüşüyorsunuz, buyurun (musichall101.com,a).

Alt tür komedisinde sahne fantastik bir dünyadır. Aristophanes komedyalarındaki koroyu andıran **grotesk** kostüm, komik olanı vurgulamak için kullanılır. Alayın ve hicivin doğrudan sunulması, karnavala ait bir hiyerarşi ihlalini çağırıştırır. Bu durum aynı zamanda Aristophanes'in eski komedy dönemindeki oyunlarında görülen parabasisi anımsatır. Satirik bir atmosfer, alt tür komiğini Satir'e yaklaştırır da metinsiz ilerleyen komik işleyiş, tüm tarihsel yakınlaşmalara rağmen özgündür. Satirin bir alt türü olarak kabul edilen Menippea, temel özellikleri bakımından alt tür gösterilerindeki komediyle amaçlar ve tiyatral araçlar bakımından benzerlik göstermektedir. Menippea'nın temeli komik olana, karnaval ruhuna dayanır. Fantastik olanın, deliliğin, ölümlerle temas gibi gerçeküstücü boyutun, keskin zıtlıkların, toplumsal kurallara uyma zorunluluğunu kaldıran skandal sahnelerin varlığı, alt tür komedisini Menippea'ya yaklaştırır (Cebeci, 2008). Alt türlerin gösteri mekanı bir karnaval havasındadır. Alt tür komedisinin dili karnavalesktir. Karnavalesk; "fiziksel haz, dışkısal ya da genital imgeler, yergici parodi ve aşağı bir dil ile birlikte tonu değişen şiddet karşıtı parçaların üst üste getirilmesi, tersine çevirme ve maddeci abartı gibi temalar içerisinde ifade edilir. Birbirinden ayrılmaz görünen ve olmazsa olmaz özellikleri ise grotesk ve karmaşadır. Sanatsal biçimler eğer toplumsal, ahlaksal ve estetik kategorileri, ölçütleri ve kısıtlamaları kaldırıp, imgesel ve cinsel enerjiyi açığa çıkartıyorsa karnavalesk diye nitelendirilir" (Innes, 2010: 21-22).

Performansçının sözü değil bedeni ön planda olduğu için, görsel mizah baskındır. Grotesk bir teknik olarak görsel mizahı destekler. Stott (2005: 87) çalışmasında grotesk için "Gerçek ve fantastiğin yaratıcı bir kombinasyonunu ve özellikle klasik düzenin düzenliliği ile keskin bir tezat oluşturan organik doğanın doğal olmayan veya stilize edilmiş bir bozulmasını ifade eder. Grotesk komik ve korkunç olanı, tuhaf unsurları yansıtır." demektedir. Jean Cocteau'nun, bir Brezilya halk şarkısından adını alan tiyatral bale gösterisi *Le Boeuf sur le Toit* (Çatıdaki Öküz), alt tür komedisine güçlü bir örnek oluşturmaktadır. Grotesk kostümler ve slapstick tekniklerle ortaya çıkan, pandomim ve dansla görselleşen komik hikaye o kadar popüler olur ki, Çatıdaki Öküz, 1920'lerde Paris'in en önemli kabarelerinden birine adını verir. Bir barda geçen hikayede, polislin bara girdiğini gören barmenin bar tabelasını aceleyle kaldırıp, yerine süt yazılı bir tabela asmamasıyla başlar. Polise süt ikram eden barmen, bardaki bir düğmeye basarak tavandaki avizeyi polislin kafasına düşürür. Polis şaşkınlıkla kopan kafasını yerine takmaya çalışır. Kafasını ters takan polis ölür. Barmen ölen polisi diğer müşterilerden gizlemek için sürükler, bu sahne çeşitli durum komiklerine yol açar. Yeniden dirilen polis, barmenin önüne koyduğu metrelerce uzunluktaki faturayı ödemek zorunda kalır. Cocteau'nun, bu gösteri için profesyonel oyuncularından ziyade dönemin ünlü Medrano sirkindeki palyaçolarla çalıştığı bilinmektedir (Senelick, 1993).

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Le_B%C5%93uf_sur_le_toit, Erişim Tarihi: 05.11.2024.

Seyirci, özellikle yeme-içme gibi eylemlerle birlikte tüm bedeniyle gösterinin bir parçasıdır. Alt türlerin tarihsel kökeni olarak karnavalı işaret eden bu durum, katılımcıların bedenleriyle aktif olarak orada bulunmalarını, fiziksel sınırları zorlamalarını (örneğin, ateş ya da kılıç yutmak gibi) ve mekanın dışında kalan hayata inat içeride sosyal hiyerarşilerin ve tabuların yıkılmasını simgeler. Tüm bu sürece, coşkulu bir cümbüş ruhu eşlik eder. Alt tür ile ana akım komedy arasındaki önemli bir fark, performansçı ve seyircinin ortak bir coşkuyla buluşarak anı birlikte deneyimlemesi ve gösteriyi bu birliktelik içinde sonlandırmasıdır. Bu neşeli ve coşkulu ortaklık ruhu, çağdaş tiyatro tartışmalarında avangartlardan

yönetmenlere kadar geniş bir yelpazede, ana akım tiyatroyu natüralist geleneğe karşı harekete geçiren en önemli dinamiklerden biri olarak kabul edilir.

Slapstick, alt tür gösterilerinde sık kullanılan bir teknik olarak yer alır. Wilson & Goldfarb (2017: 88) *"Sahne tarihinin bir noktasında birine vurmaya daha korkutucu hale getirmek için birbirine sıkıca tutunan iki ince tahta çitadan oluşan özel bir çubuk geliştirildi. Bu sopa fiziksel vurmaya kaçmaya kovalamaya dayalı komediyi tanımlamaya dayalı bir terim olan slapstick olarak biliniyordu"*. demektedirler.

Performansçının bir enstrümanı olarak bedenine, fiziksel eforuna ve hızına dayalı bir teknik olarak Slapstick'e en iyi örnek muz kabuğuna basıp düşme, surata pasta fırlatma ya da çeşitli kaçma kovalamacalar verilebilir. Bevis (2018: 53), "Slapstick'e başka bir örnek olarak, tehlikenin göbeğindeyken bile hayret verici bir biçimde kurtulma, çabuk toparlanma ve başına gelecekleri bekleme olarak verir ve ekler: **"Böyle sahneler hem fiziksel hem de zihinsel anlamda epey üstün bir beceri gerektirir. Slapstick komedyaşının zevki, insanın bedensel taleplere aynı anda hem borçlu hissedip hem de direnç göstermesinden gelir."**

Slapstick, diğer komedi tekniklerinin yanında görsel mizahı sahnede belirginleştiren beden ve onun hareketleri üzerinden gerçekleşir. Sirklerde palyaçolar komik anarşi, fiziksel hareket, hicivli diyalog, şarkılar ve danslarıyla slapstick komiğine örnek oluştururlar (Schechter, 2001). Kendisi de bir alt tür performansçısı olan Charlie Chaplin, sessiz sinemada bedenin tekrar eden hareketleriyle slapstick komediyi hafızalara kazımıştır. Chaplin, slapstickle harmanlanmış tekrar ve durum komiklerine en güçlü örneklerini *"Modern Zamanlar"* başta olmak üzere tüm filmlerinde vermektedir. Fiziksel mizah içeren slapstick, Chaplin gibi komedyenlerle birlikte sinemada belirgin hale gelir. Vücudun becerileri fiziksel yasalara isyan gibidir (Stott, 2005).

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Slapstick>, Erişim Tarihi: 03.11.2014

Alt tür komiğini oluşturan bir diğer unsur **kılık değiştirmedir**. Cinsiyetler arası olabileceği gibi insandan ağaca ya da masadan insana dönüşümü göstermeyi amaçlayan bir tekniktir. Ana akım tiyatronun her türünde kullanılan dramatik bir anlatım aracıdır. Canlı cansız arası kılık değiştirmeye en iyi örnekler çocuk oyunlarından, fantastik ya da büyülü gerçekçi oyunlardan verilebilir. Ayrıca Varyete Manifestosu'nda belirttiği gibi fütürist Marinetti'nin, varyete skeçlerinden etkilendiği açık olan oyunundaki cansız nesnelerin kişileştirilmesi de bu duruma örnek oluşturmaktadır. *Il Teatrino dell'Amore. Drama d'ogetti* (Oyuncak Aşk Tiyatrosu. Nesnelerin Dramı) adlı oyunda bir aile hikayesinin içinde dekor olarak sahneye yerleştirilmiş büfe, anlatıcı gibi seyircinin de gördüğü olayları anlatır:

BÜFE: *Gıcırdama. Üç çeyrek saat boyunca yağmur yağacak. Birisi ön kapıyı açıyor. (Sessizlik) Gıcırdama. Dördüncü katta hizmetçi yatağa giriyor. (Sessizlik) Merdivenlerde 70 kg'lık bir ağırlık var. Gıcırdama. (Senelick, 2001: 197).*

Shakespeare'in Venedik Taciri oyunundan mahkeme sahnesindeki Portia'nın kılık değiştirmesi, Kral Lear'da Edgar ve Kent karakterlerinin kılık değiştirmesi, Türk Tiyatrosu'ndan Vatan yahut Silistre oyununda Zekiye'nin İslam Bey'in peşinden kılık değiştirerek orduya katılması ana akım tiyatrodan bu tekniğin kullanımına verilebilecek örneklerdir. Ancak kılık değiştirme tekniğinin alt tür komiğinde kullanımı, dramatik olayın gelişimine ve çözümüne yönelik ana akım tiyatrodaki kullanım amacından farklıdır. Alt türde kılık değiştirme daha önce müzikhol konusunda örneği verildiği gibi söylemin vurgusunu çarpıcı hale getirme amacıyla, alay ve aşağılamanın, taklidi abartmanın ve böylelikle atılacak

kahkahanın sesini daha da yükseltmenin peşindedir. Alt türün karnavalesk yapısında Bakhtin'in karnaval tanımında da belirttiği gibi, *erkekler kadın, kadınlar erkek kılığına girer; kostümler tersyüz edilir... Bu "tersine giyme" ve "tepetakla olma" mantığı, geri geri yürümek, ata tersten binip sürmek, tepetakla durmak ve kışını göstermek gibi başka jest ve hareketlerle de ifade edilir.* (Bakhtin, 2005: 94).

Komedi, cinsel arzuyu ve erotik uyarılmayı kahkaha ekseninde yeniden şekillendirir. Cinsel şakaların tabuları dışarıda bırakarak sağladığı sinsi bir tatmin duygusunu vurgular. Toplumsal normlarca kabul edilmeyen ilişkilerin gülünç bir biçimde sergilenişi, aynı zamanda cinsel gelenekleri göstermekte ve pekiştirmekte bir araç işlevi görebilir. Cinsel komedinin sık rastlanan temalarından biri olan çapraz giyinme, bir geçiş alanı oluşturmakta ve belirli bir zaman diliminde eğlenceli ya da işlevsel bir deneyim sunabilmektedir. Ancak bu karnavalesk deneyim sonrasında, travesti bireylerin genellikle kendi cinsiyet kimliklerine geri dönecekleri ve normal yaşantılarına devam edecekleri öngörülmektedir.

Kaynak: <https://www.gettyimages.es/search/2/image?phrase=in%20drag%20show%20george&sort=mostpopular&license=rf%2Crm>

Kılık değiştirmenin alt tür komiğinde en bilinen formlarından biri de Drag performanslarıdır. Drag performansı, gerçek kadınlar için toplumsal normlar açısından uygunsuz olan kadın kimliğinin grotesk, abartılı ve cinsel özneliklerde ifadesini ortaya koyar. Bu durum, erkeklerin kadın davranışlarını parodi olarak sergilemelerinin, kadınları alaya almak ve taklit etmek amacıyla kendilerine güvenle sürdürdükleri bir davranış biçimi olduğunu düşündürmektedir. Komedi bağlamında ele alınan beden, abartılı bir biçimde fiziksel özellikler taşır; çarpıklık, orantısızlık, disiplinsizlik, doyumsuzluk ve sapkınlık gibi niteliklerle tanımlanabilecek bir organizmadır. Bu çerçevede, alt tür komedisinde cinsellik ve bedenle ilgili performanslar, seyirci profili açısından oldukça ilgi çekicidir (Stott, 2005). Kılık değiştirmenin bir teknik olarak alt türlerde kullanımına Burlesk'te de sık rastlanır. Yüksek kültürün saygın nesnelere yönelik alaylar ve açık giyimli kadınlar tarafından söylenen kelime oyunlu uyaklı ikili kupletler, zamanla burleskin, kadınsal cinsel teşhir etrafında merkezleşmeye başlamasıyla kademeli olarak ortadan kalkar. İlk Burlesk gösterisi örneği kabul edilen *İxion* adlı oyun hem mitolojik bir konuyu parodileştirir hem de kadınların erkek rollerini oynamasıyla dikkatleri üzerine çeker (Merchant, 1972).

Ana akım tiyatrodan açık saçıklık ya da kaba çizgili güldürü gibi başlıkların altına saklanan doğrudan **cinsellik**, alt türde komik olanın görselleşmesinde kullanılan bir temadır. Mimius oyunlarından kalma aldatan eş, aldatılan yaşlı ya da saf koca, genç aşık üçlemesi başta olmak üzere zina konusu sıklıkla komik bir biçimde işlenir. And, Bizans'ta sahnelenen Mimius gösterisinde kullanılan zina kanavasını şöyle anlatır (And, 1962: 175):

Karı kocanın arasına giren aşık sevgilisinin yanında iken, ansızın koca ve onun arkadaşı çıkagelir. Aşık bir sandığın içine saklanmak zorunda kalır. Beklenmedik konuk öylesine uzun kalır ki aşık havasızlıktan boğulacaktır nerdeyse. Sonunda utanmasız durum ortaya çıkar. Bunun arkasından yaygara sahnesi gelir. Ama hepsi bir şaka olduğu için şarkı ve kahkahalarla sona erer.

Bu aldatma skecinin tarihsel köklerindeki Mimius'ta olduğu gibi, alt tür sahnesinde de kadın performansçı sahnededir. Kadının, performansçı olarak hem Roma Mimius'unda hem de on dokuzuncu

yüzyılda alt tür sahnesindeki varlığı, alt türün toplumsal tabulara karşı yıkıcı tavrının tarihsel yatkinlığına da iki güçlü örneği oluşturur. Alt türler sadece sahne gösterilerindeki içerikleri ile değil, toplumun yerleşik kurallarını da tersyüz eden varlıklarıyla da ana akım tiyatrodan farklıdır.

Cinselliğin, alt türlerde **komik olan** başlığında önemli bir yer tutmasında seyircinin profili ve beklentisi de önemli bir belirleyendir. Ticari bir işletme olan alt tür mekanlarına iş çıkışında seyirci olarak gelen işçi sınıfı erkeklerin, işverenler tarafından sadece bir seyirci değil, aynı zamanda işletmenin ayakta kalmasını sağlayan ticari bir müşteri olarak görülmeleri de bu tür gösterilerde cinsel mizahın zirvede olmasının gerekçeleri arasında düşünülmelidir. Komedinin doğuşunda *comos alaylarında* söylenen fallik ezgilerin olduğu hatırlandığında, alt türlerin ana akımdan ayrı olarak komik olanın özüne ne kadar yakın durduğu da farkedilecektir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma alt türlerde komedinin içerik ve biçim açısından özelliklerine odaklanmıştır. Alt tür komiğini tanımlamak için ana akım komediye benzer ya da farklı olan noktaları saptamak gerekir. Çünkü sahne üzerinde gerçekleşen ve seyirciye sunulan tiyatral komedi; ya ana akım kapsamındaki edebi metne dayanan komedidir ya da alt türün doğal olarak ortaya çıkmasını sağlayan eğlenceli skeç ve performanstaki komedidir. Sahne üzerindeki tiyatral komediyi ortaya çıkaran unsurlar iki yaklaşımda aynı olmakla beraber, kullanılma amaçları bakımından farklılıklar gösterir. Ana akım komedinin toplumsal değerlere bağlı, ahlaki bir görevi vardır. Güldürerek düşündürmek amacındaki ana akım komedi, yanlış olandan vazgeçilip, onaylanan toplumsal normlara geri dönülmesi uyarısını barındırır. Belli bir yazar tarafından estetik ölçütlerle kurgulanır. Toplumun onaylayacağı bir mutlu son ile öğretisini tamamlar.

Alt tür sahnesinde gerçekleşen komedi seyirci profilinin beklentisi doğrultusunda eğlence amacındadır. Belli bir yazarı yoktur. Sözlü kültüre ait geleneksel kalıplar üzerinden estetik oto-sansürden bağımsızdır. Eğlence başlığında, insan doğasındaki merak, eğlence, hüner, cinsellik, alay, oyun ve grotesk gibi ölümsüz temalardan beslenir. Bu sebeple, çağa ve topluma göre alt tür komedisi değişkenlik göstermez. Antik dünyanın mim oyunlarından günümüz televizyon ve sinema eğlencelerine uzanmasındaki sır da bu özelliğinde gizlidir.

Alt türlerde görülen seyirci etkileşimini interaktiflikle sağlama, ana akımın illüzyon yaratan algısının karşısında konumlanır. Tiyatronun "dördüncü duvarı" bu gösterilerde kasıtlı olarak ortadan kaldırılmıştır. Alt türlerde sahne ile seyirci alanı arasında net bir ayrım bulunmaz. Seyirciler performansa aktif olarak dahil olabilir ve performansçılar da seyircilerin arasına karışabilir. Bu durum alt tür gösterilerinde interaktif komiğe zemin hazırlar. Bu gösterilerde, açık biçim bir sahnelemeyle ve parçalı hüner sunumuyla eğlence yaratılır. Söz konusu interaktif gösteriler sırasında seyirciler yiyecek ve alkollü içecekler tüketir. Seyirciyi sarsma, şok etme, heyecanlandırıp eğlendirme, epizodik yapı, eşzamanlılık, montaj, parodi, grotesk, slapstick ve akrobasi, fiziksel aksiyonların yoğunluğu ana akımdan farklı yönlerinden bazılarıdır. Stereotip üzerinden gelişen hikayenin yapısı, psikolojik derinliğin ve özdeşimin önüne geçer. Alt tür komedisinde bireysel hikayeden çok genel insanlık durumları işlenir.

Alt tür sahnelerindeki komedide, ana akımdaki diyalogla gelişen sözel anlatımın yerine şaşırtıcı ve şok edici fiziksellik ile bedene dayalı hüner sunumuyla zenginleşen görsellik öne çıkmaktadır. Bu tiyatrallık kostüm ve dekorda groteski, sahne üzerindeki aksiyonda slapsticki bir komedi tekniği olarak var eder.

Alt türlerde komedi, ana akım komedinin aksine toplumsal sorunlara yer vermeyi önceliklemez dolayısıyla söz konusu olaylar için bir çözüm önerisi de sunmaz. Düşünsel, edebi ve felsefi boyuttan uzak alt tür komedileri günlük hayata ve stereotiplerin evrensel özelliklerine odaklanır. Bu komedilerde toplumsal tabulara ve geleneksel değer yargılarına bilinçli saldırılar görülür. Cinsiyet eşitliği, cinsel özgürlük, sosyal hiyerarşinin reddedilerek ters yüz edilmesi gibi özellikler alt tür komedisinde yer alır. Ancak alt türlerin bu konuları işlemesi, soruna didaktik, politik bir tespit ve çözümden ziyade durumun komiğine odaklı olmasındandır.

Alt tür komedinin kökenleri irdelendiğinde nesilden nesile aktarılan sözlü kültüre ait halk şarkılarının, masalların, Mimus oyunlar, Commedia dell'Arte gibi halk tiyatrosu geleneğinden oyunların etkileri görülmektedir.

Alt tür komediye ait bir diğer özellik oyuncu profilinde ortaya çıkmaktadır. Alt türde kanavası belli doğaçlamaya dayalı skeçler ile ilerleyen alt tür komedisinde sahne üzerinde eylemi profesyonel oyuncu yerine bedensel özellikleri ve hüner sunumlarıyla öne çıkan performansçılar gerçekleştirilmektedir.

Sözlü kültürün anonim kaynaklarından temellenen alt tür komedisinin, toplumdan topluma kültürden kültüre devam eden uzun geçmişi, kolektif hafızada yaşamaya devam edecektir. Varyete, kabare ve müzikhol gibi alt türler günümüzde sinema ve televizyon gibi modern eğlencelerle rekabette yenilmiştir. Ancak bu medyatik yapıya eğlenceli hüner sunumlarını kapsayan gösteri içeriğini aktararak yaşamaya etmektedir.

KAYNAKÇA

- Agnew, J. (2011). *Entertainment in the Old West*, United Kingdom: Mcfarland & CO.
- Allen, C. R. (1991). *Horrible Prettiness: Burlesque and American Culture*, North Carolina: The University of North Carolina Press.
- And, M. (1962). *Bizans Tiyatrosu*, Ankara: Forum Yayınları
- Aristoteles (1987). *Poetika*, (Çev: İ. Tunalı), İstanbul: Remzi Kitabevi
- Bailey, P. (1986). *Music Hall: The Business of Pleasure*. Milton Keynes: Open University Press.
- Bakhtin, M. (2005). *Rabelais ve Dünyası*, (Çev: Ç. Öztekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berghaus, G. (2009): *Variety, Music-hall and Futurist Theatre Aesthetics.* In: Gianni Eugenio Viola, ed.: *Una bellezza nuova: Studi e ricerche nel Centenario del Manifesto di Fondazione del Futurismo di Filippo Tommaso Marinetti. Atti del Convegno internazionale di studi presso la Biblioteca Angelica di Roma, 15-17 gennaio 2009.* Roma: Biblioteca d'Orfeo, 111-143.
- Boll, A. (1947), *Tarihte Halk Tiyatrosu, Temeleşası ve Eğlenceler*, (Çev: A.S. Denibaşı), Ankara: CHP Halkevleri Yayınları.
- Brockett, O. G. & Ball, R. J. (2018). *Tiyatronun Temelleri*. (Çev: M. Akşehir), İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.
- Carlson, M. (2013). *Performans Eleştirel Bir Giriş*, (Çev: B. Güçbilmez), Ankara: Dost Kitabevi.
- Cebeci, O. (2008). *Komik Edebi Türler Parodi Satir ve İroni*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Drain, R. (1995). *Twentieth-Century Theatre A Sourcebook*. London & New York: Routledge.
- Double, O. & Wilson, M. (2006). *Brecht and Cabaret*. In: Thomson, Peter & Sacks, Glendyr, eds. *Cambridge Companion to Brecht*, 2nd Edition. Cambridge University Press.
- Innes, C. (2010). *Avant-garde Tiyatro (1892-1992)*, (Çev: A. Kahraman & B. Güçbilmez), Ankara: Dost Kitabevi.
- Jelavich, P. (2006). *Berlin Cabaret*. Cambridge: Harvard University Press.
- Karaman, M. (2014). *Turizm Animasyonu Gösterilerinin Kökenleri ve Yapısal Özellikleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Kershaw, B. (2004). *The Cambridge History of British Theatre Volume 3 Since 1895*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kift, D. (1996). *The Victorian Music Hall: Culture, Class, and Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lott, E. (1995). *Love and Theft: Blackface Minstrelsy and the American Working Class*. New York: Oxford University Press.
- Marinetti, F. T. (1978). *The Variety Theatre, Theatre and Song* (ed. Peter Davison, Rolf Meyersohn ve Edward Shils), Cambridge Yayınları.
- Mayer, D. (1977). *Towards a Definition of Popular Theatre*. *Western Popular Theatre* (ed. David Mayer & Kenneth Richards), London: Methuen, 257-277.
- McNamara, B. (2002). *The Scenography of Popular Entertainment*, *Popular Theatre: A Sourcebook* (ed. Joel Schechter), London: Routledge, 12-21.
- Merchant, W.M. (1972), *Comedy*, London: Methuen & Co LTD.
- Riggs, M. (1987). *Ethnic Notions*. San Francisco: California Newsreel.

- Schechter, J. (2001). *The Pickle Clowns New American Circus Comedy*, USA: Southern Illinois University Press.
- Schechter, J. (2002). *Back to the Popular Source: Introduction to Part I*, Popular Theater: A Sourcebook (ed. Joel Schechter), London: Routledge., ss. 4-11.
- Senelick, L. (1975). Politic as Entertainment: Victorian Music-Hall Songs, *Victorian Studies*, 19(2): 149-180.
- Senelick, L. (2001). *Cabaret Performance: Europe, 1890-1920. Volume I: Sketches, Songs, Monologues, Memoirs*, England: Paj Publishers.
- Senelick, L. (1993). *Cabaret Performance: Europe, 1920-1940. Volume II: Sketches, Songs, Monologues, Memoirs*, England: Paj Publishers.
- Sokullu, S. (1979). *Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Stott, A. (2005). *Comedy*, New York-London: Routledge.
- Taylor, B. (1993). *Cabaret and the Historical Avant-Garde*. Cambridge: MIT Press
- Wickahm, G. & Brereton, G. (1964). *Dram Sanatı*, (Çev: M. Ergin & G. Yener), İstanbul: Elif Yayınları.
- Wilson, E. & Goldfarb, A. (2017). *Living Theatre: A History*, London: W.W. Northoon & Company Ltd.
- <https://www.musicals101.com/burlesque2.htm>, Erişim Tarihi: 13.12.2024

SAFETY AND SECURITY TRAINING IN AVIATION

Ebru Bağcı^{a1}

^a*Istanbul Beykent University, Civil Air Transport Management, Civil Aviation Cabin Service Programme*

ARTICLE HISTORY

Received: 24.11.2024

Accepted: 24.12.2024

KEYWORDS

Safety, Security,
Aviation, Airline
Companies, Training

ABSTRACT

The cultural characteristics of the nations and the specific socio-economic conditions of the countries may cause the standards to be perceived differently in some applications. In this study, it is aimed to reveal the effectiveness of training on security and safety in the aviation sector. With the semi-structured interview questions prepared for this purpose, the data obtained by interviewing the trainers who organize and conduct the relevant trainings in the sector were interpreted with content analysis. According to the findings, it has been concluded that all applications for safety and security in the international arena are quickly and effectively integrated into all business lines in the national arena, the training activities and practices meet the expectations, and the training progresses in parallel with the international regulations.

INTRODUCTION

In the transportation sector, the demand for airlines has been increasing in passenger and freight transportation in recent years. It is possible to say that the demand for airlines has increased compared to road, sea and railways, when the graphs of change in passenger and freight transport in Turkey by years are examined in a positive direction and proportional metrics are examined (UAB, 2021). Of course, the supply will need to increase in proportion to the increase in demand. The fact that the aviation sector has different dynamics from other sectors makes it necessary to act according to these dynamics in increasing the supply.

At the forefront of these dynamics is the perception, implementation and necessities of safety and security in the sector. Air transportation has security procedures at international standards, as it is the first corridor of countries' doors to the world. While countries can determine procedures and practices in different sectors according to their own internal functioning, this is not possible in the aviation sector. However, the perception of the employees working in the sector under the influence of environmental factors may be different. This difference can lead to differences in applications.

In this study, by examining the security training and practices in the aviation sector, which is subject to international regulations, it has been tried to reveal the knowledge and awareness of the Turkish citizen employees working in Turkey and abroad, together with their knowledge and awareness, and it has been discussed whether there are differences in practice between different countries and Turkey in the trainings received.

LITERATURE REVIEW

Conceptual Framework

Although the concepts of safety and security are used interchangeably in daily life, the concepts are different from each other in terms of meaning. In different languages, the two concepts are defined separately. In English, "safety" is a state of no danger, safety, a situation where there is a possibility of a bad situation but an undesirable situation, while "security" is used for situations of being away from threat and danger. Safety in aviation is based on the premise of foresight, learning from failures and past experience. Safety; It is to create a strategy to prevent the danger situation with the reference of known, identified serious problems and threats (Settles, Keane, Anderson, ve Gatto, 2003; Kornecki ve Liu, 2013; Pettersen ve Bjørnskau, 2015).

¹ Corresponded Author: ebru@romayajournal.com

Safety encompasses all strategies to ensure that risks to hazards are evaluated in terms of probability and severity and are at an acceptable level. Security, on the other hand, is aimed at reducing the severity of risks (Nakanishi, 2008). While safety aims to create a behavior, safety aims to reduce the negative impact of the result of the behavior. The main purpose of aviation security is to provide protection against illegal acts (Miziuk, 2014).

In the ICAO (2013) Safety Management Manual (SMM), safety in the aviation context is defined as “the state in which the likelihood of harm to people or property is reduced to, or maintained at, an acceptable level through an ongoing process of hazard identification and safety risk management”. Since aviation is a dynamic sector, all strategies should be created for safety and comply with this dynamism.

Security is; landside, landside-periphery, general perimeter, crew, controlled areas, areas with security restrictions, passenger and cabin baggage screening, personnel and crew screening, aircraft access control, aircraft security search/control, hand baggage reconciliation, hand baggage screening, hand baggage protection, postal acceptance; scan; protection, security control of in-flight equipment; protection; airport supplies security checks; protection, insider threats, illegal passenger, ground sabotage, in-flight precautions, weapon or armed person It is defined by more concrete measures in the categories of transportation, unmanned aerial vehicles, other criminal acts, passenger admission, and cyber security (IATA, 2020).

The concept of security within the aviation sector was previously considered only as the activeness of the devices in the technical sense. The damage was evaluated within the framework of the losses experienced as a result of aircraft accidents and massacres. In short, safety and security had to be narrowly evaluated. However, the development of technology, the fact that the planes are close to perfection, and that they could not prevent events that cause damage such as accidents, massacres and sabotage, aviation authorities needed to conduct root cause research. As a result of these studies, it has been revealed that nearly 80% of safety and security-related incidents are caused by human factors. The human factor is; The effects of individuals' physiological and psychological states on events are evaluated. physiological and psychological state of the individual; influences perceptions, thoughts and behaviors. Even in an environment where security is thought to be fully ensured, the personal psychological states of individuals can disrupt the security of the environment (Çetingüç, 2016:213-240).

Apart from individual situations, situations before states are also important within the scope of aviation security. States are required to carry out all regulations regarding the safety of those aircraft after aircraft registration and to constantly control the implementation processes of this (Brusakova, et al., 2020:545). There are many international organizations in the position of authority for security practices. These organizations determine security practices and principles and share them with aviation organizations in particular countries. Along with these organizations, there are various associations that join private organizations for the development of security systems. These associations undertake missions such as optimizing technological products used in security applications, being a consultation center, and establishing relations with stakeholders as decision makers in establishing procedures related to quality, safety and compliance (Assa-I, 2022; ICAO, 2022; IATA, 2022).

METHODOLOGY

Research Method

This research was designed in accordance with the qualitative research method. Qualitative research is a process of inquiry that explores a social or human problem, based on different methodological traditions on research. The researcher creates a complex, holistic picture, analyzes the words, reports the statements of the participants, and conducts the study in a natural setting. Qualitative research is based on observations and interpretations of people's perceptions of different events, taking a snapshot of people's perception in a natural setting (Khan; 2014).

Information on Participants

The participants of the research consist of 17 people working in different positions, who have attended trainings on safety and security working in the aviation industry.

Participants were selected by purposive sampling. While developing purposeful sampling, researchers use their special knowledge or expertise in relation to some groups to select subjects that represent this universe (Berg; 2021).

Data Collection Tools, Process and Analysis

Commonly, in qualitative research, data is collected through participant observation, in-depth interviews, and focus groups. In-depth interviews are ideal for collecting data on individuals' personal histories, perspectives, and experiences, especially when investigating sensitive topics (Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide). In this study, a semi-structured interview form developed by the researcher and shared with the experts was used in accordance with the purpose and sub-objectives of the research in order to collect qualitative data.

The semi-structured 10-question interview form created on the subject was presented to the expert opinion and the final approvals for the interview form were obtained by making adjustments in line with their suggestions. Afterwards, the participants were interviewed over the phone for an average of 30 minutes.

By using the research data content analysis method; It was analyzed in the Maxqda 2022 package program. Since content analysis is an inductive type of analysis, it focuses on the origins of the investigated phenomenon or event (Parveen and Showkat., 2017). In content analysis, data obtained through interviews, observations or documents are analyzed in four stages: (1) coding the data, (2) finding the codes, categories and themes, (3) organizing the codes, categories and themes, and (4) defining and interpreting the findings. (Eysenbach and Köhler, 2002). Coding consistency of the researchers was ensured for the reliability of the study.

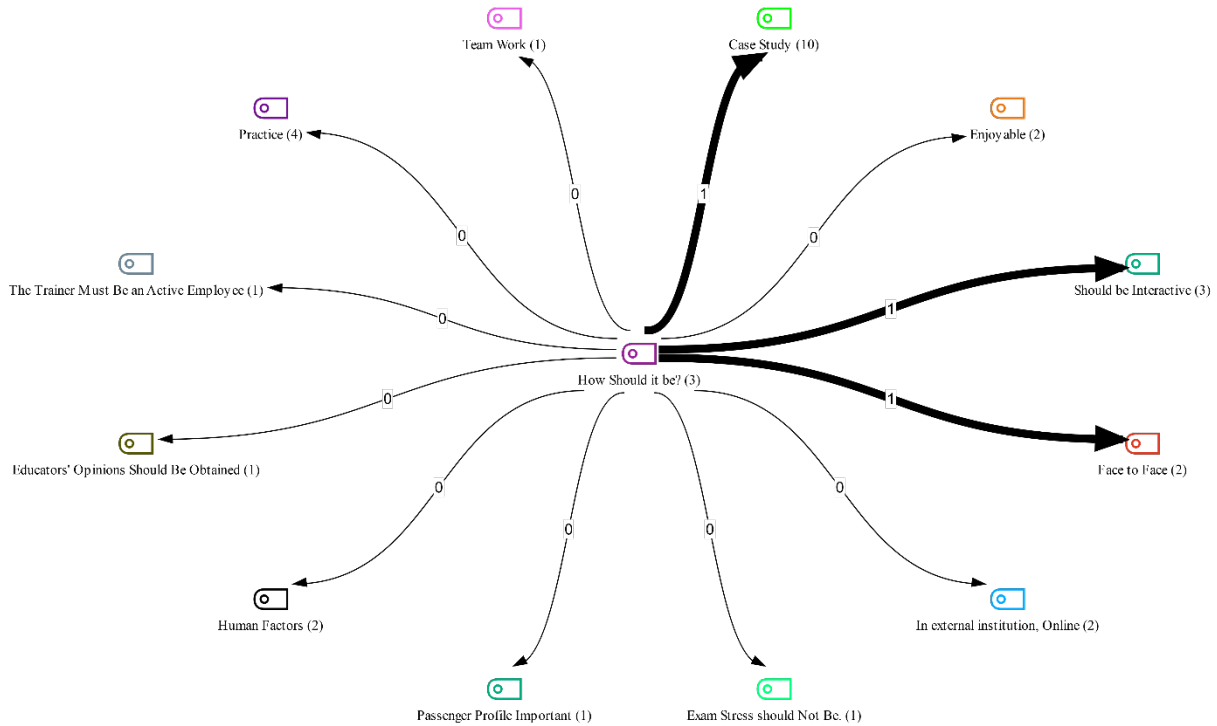
RESULTS

Information on the demographic data of the participants is shown in Table 1. Although the majority of the participants (76.5%) are male, 47.06% of the total participants had a Bachelor's Degree. In terms of working experience in the aviation sector, the number of participants who have experience in the range of 6-15 years is higher than the number of other participants (47.06%).

Table 1. Demographic Characteristics of the Participants

	f	%
Gender	17	100,00
Female	4	23,5
Male	13	76,5
Educational Status	17	100,00
High School	1	5,88
Associate degree	2	11,76
Bachelor' s Degree	8	47,06
Postgraduate	5	29,41
Doctorate	1	5,88
Marital Status	17	100,00
Married	11	64,71
Single	6	35,29
Professional Seniority	17	100,00
1-5 Years	3	17,65
6-15 Years	8	47,06
16-25 Years	5	29,41
26+ Years	1	5,88
Profession	17	100,00
Training Unit Manager	3	17,64
Cabin Crew	3	17,64
Pilot	4	23,52
Ramp Agent (Operation)	5	29,44
Aircraft Technician	2	11,76
Age	17	100,00
20-25	1	5,88
26-35	9	52,94
36-45	5	29,41
46+	2	11,76

The code co-creation model related to the evaluation of the participants who received training on safety and security from aviation sector employees on how the training should be done is given as Model 1.

Model 1. Conflicting Codes Pattern

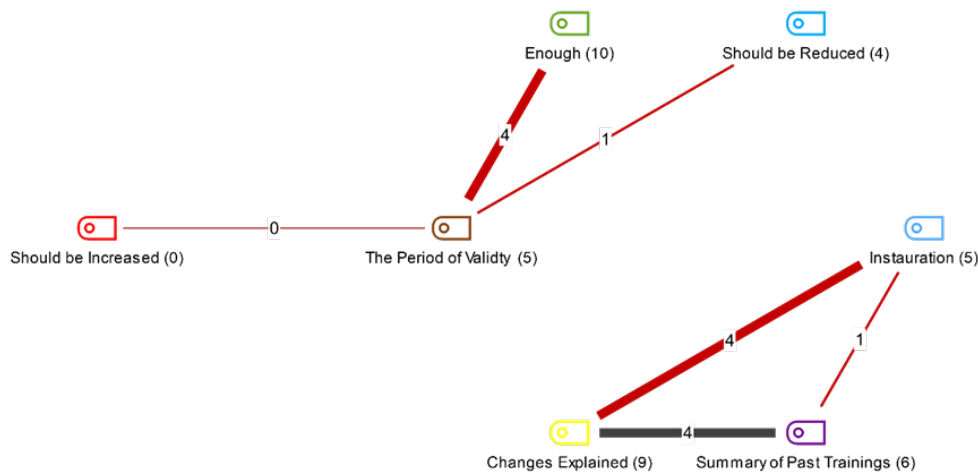
Opinions of the participants were taken about how the trainings for safety and security should be carried out. General data obtained « How should it be? It is expressed with various codes under the theme ». The thickness of the arrows accessing the codes from the theme is directly proportional to the intensity of the answers given. The more answers given under that code, the thicker the arrows. According to the model, it is thought that it will be more efficient to conduct the trainings face-to-face, interactively and with case studies. " How should it be? » theme and under codes « If you were a training planner, what do you think you would never do/definitely would do? » is also used for the question.

Interview 1 « Instead of conveying the boring procedures in the trainings, creating training modules with videos that touch the emotions will contribute to the memorability of the trainings. With the expression », he emphasized the interactivity.

Interview 5 « Since the trainings are both theoretical and practical, they progress very well. In addition, since the events experienced are exemplified, we can go through the mistakes and the right ones again. », statement drew attention to the narration of case studies.

Interview 7 » I would exclude operational training from the scope of online training. If I were an experienced educator, I would prefer to touch people in their classroom training with my experiences », as in interview 5, it emphasizes the importance of using case studies in education.

Interview 14 « I would never do security training remotely on a computer. If possible, I would like to do one-on-one and face-to-face training with all the trainees." He emphasized the importance of face-to-face training.

Model 2. Refresher Training Content and Duration

The participants were asked to evaluate the time taken until the general education and refresher education, and they were also asked to give basic information about the content of the refresher education. In the model created for this, it was concluded that the duration of the interview participants from general education to refresher education was sufficient. In addition, it has been pointed out that the refresher trainings are in the form of a summary of the general trainings and the innovation, if any, is a training in which these innovations are explained.

No opinion was expressed regarding the prolongation of the period between general training and refresher training, and only one participant stated that «I would ensure that the trainings were not overwhelming for a short time (Interview 9)», in order to shorten the duration of the training, rather than the time in between.

Figure 1. Code Cloud

The code cloud frequency value is set to 3. That is, the codes included in the code cloud must be used at least 3 times during the interviews. In the resulting code cloud, the highlights of the interviews are seen in the center of the cloud, larger and thicker than the other codes. In the related study, it can be concluded that the trainings for safety and security contain general information, even if they are in different business lines. In addition, it can be concluded that transferring case studies to students will increase the efficiency of education.

CONCLUSION

In the study, the opinions of industry professionals working in different business lines within the aviation sector, who received training on safety and security, regarding the content of the trainings are included. In the aviation sector, where international standards for safety and security are established, the training contents must be applied in accordance with international standards. It is known that the general education, training and application forms differ according to the countries. In this study, it is aimed to reveal whether this difference also exists in aviation sector trainings with international standards. According to the findings, it was concluded that international education practices and safety and security education practices in Turkey progressed in parallel with each other.

All of the research participants are full-time employees, and most of them have been active in the sector for a long time. Stating that the content of the refresher training is in the form of a summary of the general training, the industry professionals stated that the trainings should be interactive and that more case studies should be included. In addition, while there are professionals who express their opinion that providing training in the status of trainers by active employees in the sector will increase efficiency, there are also professionals who argue that training with trainers from different institutions, completely outside the institution, will be more efficient.

While emphasizing the adequacy of the training periods, it was emphasized that it would be more appropriate to conduct the refresher trainings through online platforms without disrupting the general operation. In the transfer of innovations, it was emphasized that face-to-face education would be healthier.

REFERENCES

- Akkaşoğlu, S. & Akyol, C., 2022. Salgın Hastalık Kaynaklı Krizlerin Turizm Endüstrisine Etkileri; Covid-19 Özelinde Bir Araştırma. Doğu Üniversitesi Dergisi, Issue 23 (Covid-19 Özel Sayısı), pp. 121-134.
- Akkaşoğlu, S. & Akyol, C., 2022. Salgın Hastalık Kaynaklı Krizlerin Turizm Endüstrisine Etkileri; Covid-19 Özelinde Bir Araştırma. Doğu Üniversitesi Dergisi, Issue 23 (Covid-19 Özel Sayısı), pp. 121-134.
- Alayoğlu, N., 2001. Çalışma Hayatında Esneklik (Çalışma Modelleri). Çerçeve Trend, pp. 96-106.
- Anon., 2003. İŞ KANUNU. basım yeri bilinmiyor: Resmi Gazete.
- Bağcı, E., 2017. Terör Olaylarının Türkiye Turizm Sektörüne Etkisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(Özel Sayı-3), pp. 1-9.
- Bakanlığı, T. K., 2018. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Bakanlığı, T. U. v. A., 2021. Veri Seti, Ankara: T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı.
- Bank, T. W., 2019. Sierra Leone Tourism Statistics 1995-2019, basım yeri bilinmiyor: The World Bank.
- Biron, M. & Veldhoven, M. V., 2016. When control becomes a liability rather than an asset: Comparing home and office days among part-time teleworkers. Journal of Organizational Behavior, November, 8(37), pp. 1317-1337.
- Brusakova, O. V., Iemets, L. O., Shulha, A. M. & Kolotik, A. S., 2020. Legal and Organizational-Technical Assurances of Aviation Security. Amazonia Investiga, May, 9(29), pp. 542-549.
- Çetingüç, M., 2016. Havacılık ve Uzun Psikolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demir, F. & Gerşil, G., 2008. Çalışma Hayatında Esneklik Ve Türk Hukukunda Esnek Çalışma. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, pp. 68-89.
- Doğrul, B. Ş. & Tekeli, S., 2010. İş-Yaşam Dengesinin Sağlanmasında Esnek Çalışma. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 2(2), pp. 11-18.
- Eryiğit, S., 2000. Esnek Üretim Esnek Organizasyon Esnek Çalışma. Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Kamu-İş Dergi ve Yayınları, 5(4), pp. 1-16.
- Hertel, G., Geisterb, S. & Konradt, U., 2005. Managing virtual teams: A review of current empirical research. Human Resource Management Review, March, 15(1), pp. 69-95.

- HSGM, 2022. Haberler. [Çevrimiçi]
Available at: <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/haberler/el-ayak-ve-agiz-hastaligi.html>
[Erişildi: 30 Ekim 2022].
- IATA, 2020. Security Management System Manual. basım yeri bilinmiyor:IATA.
- IATA, 2022. Aviation Security. [Çevrimiçi]
Available at: <https://www.iata.org/en/programs/security/>
- ICAO, 2013. Safety Management Manuel. Third Edition dü. basım yeri bilinmiyor:International Civil Aviation Organization.
- ICAO, 2022. Aviation Security and Facilitation. [Çevrimiçi]
Available at: <https://www.icao.int/security/Pages/default.aspx>
- International, A. S. S. A., 2022. Vision and Objectives. [Çevrimiçi]
Available at: <https://assa-i.org/about-assa-i.php?page=vision-and-objectives>
- Karadeniz, E., Beyaz, F. S., Ünlübulduk, S. N. & Kayhan, E., 2020. Covid-19 Salgınının Turizm Sektörüne Etkilerinin ve Uygulanan Stratejilerin Değerlendirilmesi: Otel Yöneticileri Üzerinde Bir Araştırma. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4(4), pp. 3116-3136.
- Karamustafa, K. & Örnek, N., 2021. COVID-19 Salgını ve Zenginleştirilmiş Turizm Ürünü: Turizm Çiçeği Önerisi. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 9(3), pp. 1639-1660.
- Khalilzadeh, J., 2020. THE FUTURE OF THE GLOBAL TOURISM SYSTEM POST COVID-19. ECU School of Hospitality Leadership, pp. 2-7.
- Konfederasyonu, T. İ. S., 1999. Çalışma Hayatında Esneklik. Ankara: TİSK.
- Kornecki, A. J. & Liu, M., 2013. Fault Tree Analysis for Safety/Security Verification in Aviation Software. Electronics, 2(1), pp. 41-56.
- McLuhan, M. & Fiore, Q., 1967. The Medium is The Massage. Corte Madera: Gingko Press.
- Meçik, O., 2021. Gelecek Ne Getirecek? Türkiye'de İşgücü Piyasası Dinamikleri. %1 içindeGelecekte Ekonomi. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, pp. 561-585.
- Miziuk, V., 2014. THE GLOBAL EXPERIENCE GAINED IN THE AREA OF AVIATION SECURITY FINANCING. Taylor & Francis Aviaton, 18(2), pp. 91-93.
- Nakanishi, Y., 2008. Introduction . %1 içindeAviation Security Managemenet: Three Volumes. Westport, CT: Praeger Security International, pp. 257-265.
- Pettersen, K. A. & Bjørnskau, T., 2015. Organizational contradictions between safety and security – Perceived challenges and ways of integrating critical infrastructure protection in civil aviation. Safety Science, pp. 167-177.
- Settles, G., Keane, B., Anderson, B. & Gatto, J., 2003. Shock waves in aviation security and safety. Shock Waves, Cilt 12, pp. 267-275.
- SGK, 2022. Ocak-2022 Türkiye SGK Sigortalı İstatistikleri, basım yeri bilinmiyor: SGK.
- TÜİK, 2020. Turizm İstatistikleri, IV.Çeyrek: Ekim-Aralık ve Yıllık, 2020, Ankara: TÜİK.
- TÜRSAB, 2019. Turizm gelirleri, Ankara: TÜRSAB.
- Yıldız, Z., 2011. TURİZMİN SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ VE İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3(5), pp. 54-71.

YEREL BİR İŞLETME OLAN DÜZCE GÜVEN OTOBÜS FİRMASININ TEKNOLOJİ KABULÜ ÜZERİNE İNCELENMESİ

An Investigation into the Technology Adoption of the Local Business: Düzce Güven Bus Company

Mustafa Said Kocabiyik^{a1} , Songül Gökhan^b

^aDokuz Eylül Üniversitesi; ^bİzmir Tınaztepe Üniversitesi

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderilme: 16.12.2024

Kabul edilme: 25.12.2024

ANAHTAR KELİMELER

Teknoloji Kabul Modeli,
Algılanan kullanılabilirlik,
Algılanan kullanım
kolaylığı, Teknoloji

ÖZET

Araştırma kapsamında Düzce ilinde yer alan, yerli bir işletme olan Düzce Güven otobüs firmasının gelişen teknolojiyle birlikte yaşadığı değişim incelenmektedir. Bahsedilen değişimler, klasik biletleme sisteminden çevrim içi rezervasyon süreçlerine kadar yaşanan bu yeniliklerin firma özelindeki etkileri araştırılması ana motivasyonlar arasında yer almaktadır. Ek olarak firma çalışanlarının ve yolcuların bu teknolojik değişim süreçlerinde teknoloji kabul modeli bünyesinde davranışlarının yorumlanması amaçlanmaktadır. Araştırmanın yöntemi olarak sözlü tarih araştırması tercih edilmiştir. Oluşturulan açık uçlu sorular ile birlikte işletme tarihi ve teknoloji süreci için derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler firmada kuruluşundan bu yana işletmenin teknolojik değişim sürecine hâkim olan katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde sonuçlar çerçevesinde, firma açısından teknoloji kullanımının maliyet ve hizmet kolaylığı açısından fırsatlar sunduğu saptanmıştır. Ayrıca yolcuların ve personelin teknoloji kabul modeli davranışında, çalışanların iş hayatını kolaylaştırırken genç kuşak yolcuların da seyahat deneyimlerini daha kolay hale getirdiği görülmektedir.

ARTICLE HISTORY

Received: 16.12.2024

Accepted: 25.12.2024

KEYWORDS

Technology Acceptance
Model, Perceived
usefulness, Perceived
ease of use, Technology

ABSTRACT

Within the scope of the research, the change experienced by Düzce Güven bus company, a local business located in Düzce province, in the changing technology period is examined. As a change, investigating the company-specific effects of these innovations, from the classical ticketing system to online reservation processes, is among the main motivations. In addition, it is aimed to interpret the behavior of company employees and passengers in these technological change processes within the technology acceptance model. Oral history research was preferred as the method of the research. An in-depth interview was conducted for the business history and technology process, along with open-ended questions. The interviews were conducted with the participant who has dominated the process in the company since its establishment. According to the results obtained in the study, it was determined that the use of technology provides convenience for the company in terms of cost and ease of service. In addition, it is seen that the technology acceptance model behavior of passengers and staff makes the business life of employees easier, while the younger generation passengers make their travel processes easier.

GİRİŞ

Teknolojiyle birlikte işletmelerde hem makro boyutta hem de mikro boyutta değişimler yer almaktadır. Bu değişimlerin felsefesi hızlı ve daha kolay iş süreçleri olarak kabul edilmektedir. Dünya çapında yer alan bu teknolojik değişimler, işletmelerin ticari yaşamlarında hayatta kalmaları için önem taşımaktadır. Teknolojiye hâkim olmaları konusunda gerekli bir hal almaktadır. Birçok sektörde yer alan teknoloji tabanlı değişim turizm sektöründe de yer almaktadır. Hizmet sunulan bu sektörde çevrimiçi biletleme, bilgi akışı sağlanması, çevrimiçi rezervasyon ve çevrimiçi satın alma işlemleri gibi çeşitli kolaylıklarla karşılaşılmaktadır.

¹ Sorumlu yazar: m.saidkocabiyik@gmail.com

Teknolojinin değişimi ile sunulan dijital temelli imkânların alt yapısının oluşturulması ve teknoloji kullanımına karşı hem bireylerin hem de işletmelerin uyum sağlayarak faydalanmaları önemli olmaktadır. Bu duruma örnek olarak da seyahat işletmelerinin teknoloji tabanlı dijital sistemlerle hizmet sunmaya başlamaları kaçınılmaz olmaktadır. Hayatın her alanında yer alan bu teknolojik gelişmelerle de işletmeler içerisinde yer alan bireylerin de değişimlere uyum sağlamaları gerekmektedir. Teknoloji alanında yaşanan değişimler ile birlikte ortaya çıkan kavramlardan biri olan Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model, TAM) yer almaktadır. Davis, (1989) tarafından geliştirilen model çerçevesinde teknoloji kullanımında bireylerin davranışlarını ortaya koyması hedeflenmektedir.

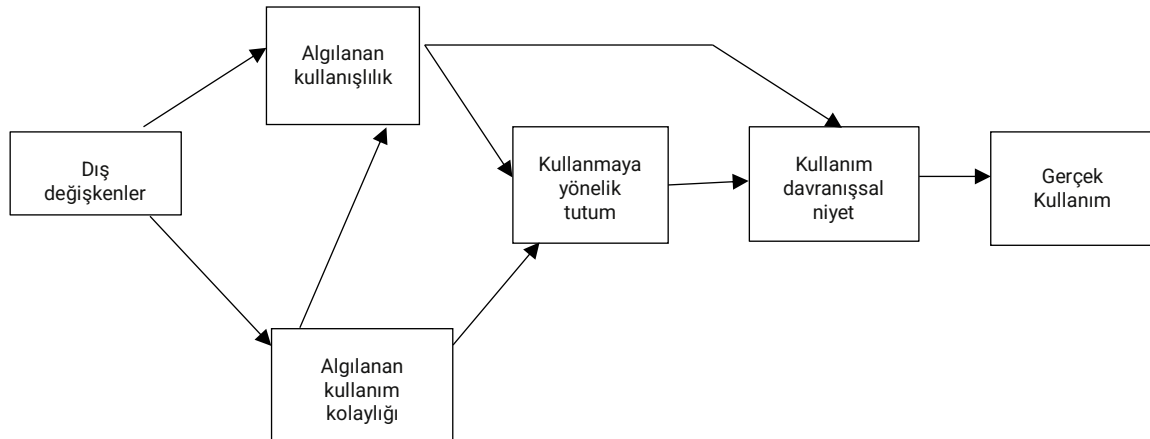
Çalışma kapsamında Düzce ilinde yer alan ve köklü bir yerel otobüs firması olan Düzce Güven seyahat işletmesi incelenmektedir. Sözlü tarih araştırması olarak kurgusu yapılan bu çalışmada firmanın kurulduğu dönemden bu yana yaşadığı teknolojik değişimler ve bu değişimler ışığında yaşadıkları zorluklar incelenmektedir. Yakın tarih ya da işletme tarihi araştırmalarında sözlü tarih çalışması yapmak, işletme içerisinde yer alan bireylerin içinde yaşadıkları çevreyi, yaşanan değişimlere tanıklık etmiş kişilerin verdiği bilgilerle birincil kaynaktan öğrenme ve kavrama amacına hizmet etmektedir (Akçalı, 2012., Thompson, 1999).

Ayrıca işletmenin teknolojik değişimler karşısında sergiledikleri tutum ve çalışanların TAM doğrultusunda gelişmelere karşı uyumları incelenmektedir. Araştırma bir sözlü tarih araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan açık uçlu sorularla görüşme yapılmış ve derinlemesine yapılan görüşmede bilgiler elde edilmiştir. Tarihe tanıklık etmiş firma yetkilisi ile yapılan bire bir görüşmeyle veriler toplanarak yorumlamalar gerçekleştirilmiştir

LİTERATÜR TARAMASI

Teknoloji Kabul Modeli

TAM temelinde, sergilenen kabul davranışının ortaya çıkmasında eylem teorisi modeli yer almaktadır (Fishbein ve Ajzen 1975). Davranışsal niyet teorisi özellik olarak, gelişen teknolojileri kullanımı konusundaki bireylerin davranışlar üzerinde belirleyici olduğu yazında yer almaktadır. Fishbein ve Ajzen (1975) tarafından yapılan açıklamada *“Bir kişinin belli bir davranışı gösterme niyetinin gücünün ölçüsü”* yer almaktadır. Yapılan tanımlama çerçevesinde davranışsal niyet ile teknoloji kullanımına ilişkin tutumlarla belirlendiği görülmektedir. Tanımlaması yapılan model, bireylerin süreç içerisinde bilişim teknolojisinin kabulünü, bireyin bilişim teknolojisini kullanma niyeti, eğilimleri, algıları ve davranışlar arasındaki ilişkileri açıklamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Agrawal'a göre TAM, teknoloji kabulünün belirleyicisi olarak çalışmalarında yaygın bir şekilde kullanılan en etkili modellerden biri olarak yer almaktadır.

Şekil 1. Teknoloji Kabul Modeli (Davis vd., 1989: 984).

Şekil 1’de görüleceği üzere modelin barındırdığı iki değişken bulunmaktadır. Bu değişkenler, algılanan kullanılabilirlik ve algılanan kullanım kolaylığı olarak açıklanmaktadır. Modelde yer alan algılanan kullanılabilirlik, teknoloji kullanımında bulunan bireylerin teknolojiyi sayesinde işteki performanslarının artması yönünde eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Algılanan kolaylık kavramı ise kullanılan belli bir teknolojinin kolay bir şekilde öğrenilmesini ve pratik kullanımını belirtmektedir (Davis, 1989:322). Bu iki kavram model içerisinde birbirlerini olumlu yönde etkilediği de yazında yer almaktadır. Bu durumu

destekler nitelikte olarak koşullar eşit tutulduğunda var olan teknolojinin kullanımı ne kadar kolaysa o kadar faydalı olduğu kabul edilmektedir (Vankatesh, 2000).

Algılanan kullanılabilirlik ve algılanan kullanım kolaylığının bahsedilen faydasal noktada yazında önemi ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda, TAM'ın uygulanma aşamasında, teknolojiyi kullananların kabul sürecini etkileyebilecek çeşitli potansiyel faktörleri ortaya koyma yeteneğinden yoksun olabilir Hsu ve Lu (2004). Bundan dolayı TAM'ın kullanıcıların davranışlarını ortaya koyma konusundaki yetisini güçlendirmek amacıyla bazı araştırmacılar, algılanan kullanılabilirlik ve algılanan kullanım kolaylığı faktörlerini birleştirmeye çalışmışlardır. TAM modelinin teknolojiyi kullanan bireylerin davranışsal durumlarını ortaya koymada bu iki faktör olumlu yönde etkileyerek fayda sağlamaktadır.

Modelin kavramsal olarak taşıdığı özelliği toparlamak gerekirse, yapılan tanımlamalara ek olarak, TAM, gerçekleşen yeni bir sistem veya teknolojinin kullanımında amaçlanan davranışın önemi vurgulanmaktadır. Bu durumda model yapısında iki temel öncüle sahip olduğunu dile getirilmektedir. Bu öncüller teknolojiye karşı tutum ve oluşturulan sistemin algılanan kullanılabilirliği olarak yazında yer almaktadır. Bir diğer faktör olan algılanan fayda aynı zamanda oluşturulan yeni sisteme yönelik tutumu da etkilemektedir. TAM'a göre, yeni bir teknolojinin algılanan kullanım kolaylığı davranışı, hem kullanılan teknolojiye yönelik tutumu hem de ona atfedilen kullanılabilirliği etkilediği kabul edilmektedir. Yapılan tanımlamalar kapsamında son olarak TAM, yaşanan yeniliğin hem algılanan kullanılabilirliğinin hem de algılanan kullanım kolaylığı faktörlerine bağlı olarak, gerçekleşen yeniliğin çeşidine göre değişebilen dış değişkenler tarafından belirlendiği düşünülmektedir (Herrero ve Martin, 2012).

Modelin kavramsal olarak yapılan tanımlamasıyla hem önemi ortaya koyulmaya çalışılmış hem de modelin var olma mantalitesini iyi yansıtmak amaçlanmıştır. Model yapısal olarak kullanım alanlarının geniş olması yazında açıklanmaktadır. Buna ek olarak turizm alanında da fazla şekilde talep gören bir model olarak yer almaktadır. Turizm alanında kullanılan teknolojiler ışığında, otel ve ön büro teknolojileri (Kim vd., 2008), kullanıcıların çevrimiçi seyahat alışverişi yapma (Amaro ve Duarte, 2015), Casalo vd., (2010) tarafından gerçekleştirilen otel işletmelerinde biyometrik sistemler üzerine yapılan çalışmalar gibi kullanıcıların teknoloji kabulünü anlama ve açıklama kavramı için TAM' den faydalanan araştırmalar yazında yer almaktadır. Model yapısının bu özelliği çalışan ve teknoloji kullanan bireylerin bu değişime karşı davranışları ortaya koymak adına önem içermektedir.

Sözlü Tarih Araştırması

Sözlü tarih araştırmaları tarihçiler tarafından sıklıkla kullanılan veri toplama yöntemlerindendir (Kabapınar ve İncegöl, 2016). Geçmiş hakkında bilgi edinmede tarihçiler yazılı kaynakların yanı sıra sözlü kaynaklardan yararlanmaktadırlar. Resmi yazışmalar, mahkeme tutanakları ve ticari anlaşmalar gibi bazı yazılı kaynaklar devlet ve toplum arasındaki ilişkilere yönelik bilgiler verirken, okuma yazma bilen kesimi temsil eder ve toplumun alt kesiminde yaşayanların durumunu tam olarak yansıtamazlar (Avcı Akçalı ve Aslan, 2012). Sözlü tarih araştırması, tarihi belgelerden yararlanarak oluşturulan görüşme sonucunda ortaya çıkan ses veya görüntü kaydı ile gerçekleştirilen bir anlatının araştırmacı tarafından çözümlenmesini ifade etmektedir (Neyzi, 2009; Doğan, 2015).

Sözlü tarih insanlar etrafında kurulmuş, toplumsal sınıflar ve nesiller arasında bağlantıyı ve anlayışı sağlayan bir tarih türüdür. Sözlü tarih, insanlık tarihinin kabul edilmiş mitlerini ve tarihi geleneğinin değerlendirilmesini sağlarken baskın yargıları da tartmaktadır (Thomson, 1999). Sözlü tarih bir yönüyle tarih biçimi iken bir yanı ile de araştırma yapacak kişinin yararlanacağı bir yöntemdir (Somersan, 1998). Sözlü tarih insanların anlatılarına dolayısıyla belleğe dayanmaktadır. Toplumlarda bilgi birikimi okuryazarlık öncesinde sözlü gelenekler ile aktarılmaktaydı. Günümüzde de okuryazarlık oranının yüksek olmasına rağmen hala bazı toplumlarda sözlü tarih kullanılmaya devam edilmektedir. Her bireyin kendi yaşamına ilişkin anlatabileceği bir öyküsü bulunmaktadır. Bu yaşam öyküleri ise araştırmacılar için önemli bilgiler içermektedir. Özellikle değişim dönemlerinde, bu değişimi yaşayan erkek ve kadın aracılığıyla doğrudan anlatım önem kazanmaktadır. Bu tür tanıklıklara şimdi başvurulmadığı durumda bu bilgiler sonsuza kadar yok olurlar. Sözlü tarihçiler bu bilgileri gelecek için kaydederler (Thompson, 1999). Bu bağlamda bu çalışma Düzce ilinde yer alan, yerli bir işletme olan Düzce Güven otobüs firmasının değişen teknolojiyle birlikte yaşadığı değişim incelenmektedir. Klasik biletleme sisteminden çevrim içi rezervasyon süreçlerine kadar yaşanan yeniliklerin firma özelinde etkileri araştırılırken teknolojik değişiklik ve teknolojinin kabulüne ilişkin dönemin koşullarının aydınlatılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Amaç

Araştırmanın amacı, Düzce Güven Seyahat işletmesinin yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu işletmenin bu değişime nasıl uyum sağladığını ve Teknoloji Kabul Modeli çerçevesinde uyumu saptanmaya çalışılmıştır. Ek olarak, çalışma kapsamında gelişen teknolojiyle birlikte işletmenin iş yapış şeklinin ve çalışan bireylerinin teknolojiye uyumunun hangi seviyede olduğunu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Katılımcı Profili

Çalışma kapsamında görüşme Düzce Güven otobüs işletmesinin kurucu ortağı ve üst düzey yöneticisiyle yapılan görüşmeler sonucunda veriler elde edilmiştir.

Veri toplama süreci ve Analizi

Bu araştırmada bütüncül yaklaşım benimsenerek sosyokültürel gerçekliğin maddi ve maddi olmayan dinamikleri ele alınmıştır. Araştırma amacı doğrultusunda yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden sözlü tarih araştırması, veri toplama tekniği olarak ise derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma karmaşık durumların ayrıntılı çözümlenmesini ve bağlamın anlaşılmasına yönelik bir yöntemdir. Nitel araştırma incelenen olgunun derinlemesine anlaşılmasını ve yorumlanmasını sağlamaya yöneliktir. Bu doğrultuda gözlem, görüşme, literatür taraması gibi veri toplama tekniklerinden yararlanarak, algılanan olay veya olgunun doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulması nitel araştırma yöntemi olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma sosyal süreçler ve kültürel anlamlarının yakalanması ile ilgilenmektedir (Dikeçligil, 2002). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden sözlü tarih araştırması gerçekleştirilirken gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler katılımcıların söylemleri üzerine kuruludur. Bu bağlamda araştırmada katılımcıların ağzından çıkan cümlelere sadık kalınmıştır.

BULGULAR

Firmanın kuruluş tarihi nasıl başlamıştır?

Firmanın kuruluş aşaması olarak, "Düzce Express" adı altında çalışıyorduk. Sanırım bir icralık, mahkemelik bir sürece tekabül etti firma. Firma sahibi de cezaevine düştü, vergi borçları ve diğer borçlar yüzünden, mecburen o anda bir karar aldık. Tüm Otobüsçüler Düzce'de 60'a yakın otobüsçü bu kooperatifi kurmak için, böyle yapalım, şöyle yapalım derken kuruluşundan bu yana devam ediyoruz. Özcan Bey müdürümüz sonradan bize dâhil olmasına rağmen 2004 yılında Düzce Güven'i kurduk. Bir gecede Düzce Express yazısı silindi bütün araçlarımızı mecburen biraz da, kooperatife de herkesi üye yaptık. Bir gecede firmayı kurduk ve Düzce'de otobüsçülük kabuk değiştirdi. Bireysel firma sahibi değil de, firma sahibi kooperatif olan 60 ortaklı otobüsçülük sektörü hala daha devam ediyor. Şu an sadece sayımız azaldı, 28 ortağa düştük. 28 ortak ve 35'e yakın araçla da hizmet vermekteyiz. Hemen hemen her bölgeye de gitmekteyiz. İlk kuruluş aşamasında çok ses çıktı ama haricinde asla problem yaşamadık çok ortaklı olmaktan. 2004'ten bu yana 60 ortaklıktan 28 ortağa düştük ama bugünlere gelebilmek güzel. Hele bu süreçte gerçekten kazanmak ikinci planda bizim için, dedim ya her şeye kazanmak gözüyle bakarsanız bu işi yapamazsınız. Maliyetler çok yüksek eskisinden kat kat fazla, 2004 senesinde 10 yolcu aldığımız zaman maliyeti kurtarıyorduk. Buralara gelecek miyiz bilmiyorum ama böyle bir bilgi vereyim. Sefere çıkan Düzce'den İstanbul güzergâhına giden bir aracımız on yolcuyla geldiğinde gidiş geliş masrafını çıkarıyordu, şimdi otuz kişiyi aldığına yine kurtarmıyor. Şu anda bakın çok ciddi şekilde maliyetler yükseldi. O yüzden fiyatları düşüremiyoruz ucuza ve uyuña bilet şu an mümkün değil. Olma şansı da yok çünkü maliyetler çok yüksek.

Firmanın oluşturulmasını etkileyen faktörler nelerdir? (Kişiler, Kurumlar vb.)

Evet, şahıs firmasıydı bir anda bütün o araç sahipleri, Kooperatifi üye olarak bu firmanın doğmasına oluşmasına sebep oldu. Kimse niye şöyle oldu böyle oldu demedi ama tabii biraz da mecburiyetten. Borçları vesairesi Düzce Express sahibinin kendi aralarında alacak verecek durumları ve birbirlerine düşmesinden kaynaklandı kooperatif durumu. Bu durumlarda tabii vesile olmuş oldu sahibinin cezaevine düşmesi. Şu anda da kendisi rahmetli, Hakkını yemeyelim otobüsçülüğünde duayenydi rahmetli firmanın sahibi. Ama dediğimiz gibi bizi de buralara itmiş oldu kooperatifte kurmuş olduk 2004 yılında.

Firmanın oluşturulmasından sonra sektörde rekabet avantajı için ne gibi girişimlerde bulunulmuştur?

Tabii yenilik çok önemli burada rekabet için en önemli araç kalitesi. Yani ilk başladığımda burada 2004 yılında tabii her sektörde olduğu gibi biz de 403 ve 304 tarzı, o senenin arabası olmasa bile 10 yaşında araçlarla çalıştık. Ama anladık ki bu işin ilacı, hammaddesi yeni araçlarla çalışmakmış. Hem tasarruf açısından hem sanayiye gitmemek açısından en büyük şeyimiz yenilik oldu. Özellikle Türkiye bundan 20 sene öncesinde 2+1 dediğimiz projeye geçtiyse biz de akabinde hemen 2+1 denen projeye kesinlikle uyduk. Çünkü yeniliklere her zaman açık olduk. Yani bugün bizden çıkmış yenilikler de var ama genelde büyük firmalardan kaptığımız her şeyi internetinden tutun yani şu anda yok yok. Yani Türkiye'nin şu an ilk on sırasına girebiliriz firma olarak. Kalite açısından biraz tek sıkıntımız personel sıkıntımız çok fazla hani çalışacak adam bulamama durumu bu sektörde de var. Personel bulamıyoruz yani yeni nesil bu işe hiç iş gözüyle bakmıyor. Yani muavinlik mesleği, hoş ve hosteslik mesleği kadın çalışanlara kapımız açık, geliyor 4 ay çalışıyor işini öğrendikten sonra çekip gidiyorlar. Yani bağlayıcı gözüyle hiç bakmıyor bu meslek benim mesleğim olsun diye düşünmüyor. Yani genç kardeşlerimiz 4 yıl 5 yıl çalışan var ama başka işlerde iş bulamadıkları için bize geliyorlar. Günlük parasını cebine koyuyor peşin para aldıkları halde iş gözüyle bakmıyor. Yetiştirdiğimiz elemanlar yani 3 ay sonra bırakıp gidebiliyorlar. Böyle bir sıkıntı var şu anda kaliteli eleman gelmiyor. İyi yetişmiş hani güler yüzlü, sempatik, konuşması düzgün, diksiyonu düzgün adam yok bulamıyoruz. Yetişmiyor gelmiyor maalesef sektöre, o yüzden biraz eleman iyi olmayınca kalitede düşüyor ister istemez. Sen sıfır kilometre araç getir personelin iyi olmayınca güler yüz olmayınca bir türlü eksik oluyor. Bu da personelden kaynaklanıyor bulamıyoruz. İyi de para veriyoruz İstanbul'a çalışan personel gidiş geliş 750 TL para kazanıyor. Yemesi ve sigortası araç sahibini tarafından ödeniyor ama yine de personel bulamıyoruz.

Firmanın geleneksel biletleme sisteminden çevrimiçi biletleme sistemine geçiş süreci nasıl olmuştur? (Yaşanan zorluklar, olumlu ve olumsuz durumlar, personel donanımı anlamında neler yaşandı).

Bu süreç süper oldu, kalem kâğıtlardan not almalardan tabii ki herkes kurtuldu biz de kurtulduk. Bilgisayar ortamına tüm sektörler nasıl geçtiyse, sadece bizde olmadı şu anda her yerde bilgisayar var, mağazacılık sektörüne gidin orada da bilgisayar var. Nasıl yazar kasa fiş veriyorsa aynı iş bize de geçti, biletlerini bilgisayardan internet üzerinden vermeye başladık. Şu anda %80'e yakın vatandaşımız özellikle genç 18- 50 yaş arası tamamı internet kullanıyor. Gelip de burada teyzelerimiz, nenelerimiz 75-80 yaşında onlar gelip de bizden bilet alıyor fiziksel olarak. Diğerleri hep internetten aşırı şekilde vatandaşımızın çoğu Düzce Güven sitesinden hemen girip biletini alıyor, hem de uygun bilet alıyor internetten. Yaşanan sıkıntılar açısından da ters istikamete bilet alanlar oluyor, teyzeler genelde fiziksel biletin nerede olduğunu bizlere soruyor. Telefonunuza mesaj gelecek artık sistem bu şekilde diyoruz bunu yadırgıyorlar. Artık tamamen kâğıt olayı ortadan kalktı vatandaşın telefonuna mesaj geliyor böyle zorlukları var. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) kimlik numarasını vermek istemeyenler çok oluyor sana niye kimlik numaramı vereyim? Ne yapacaksın kimliği? Doktor musun polis misin gibi bu tarzda şeyler duyuyoruz. Tabii ki eskilerin firması 25 senelik firma, güvensizlikten değil ama vermek istemiyorlar. Bunları her gün yaşıyoruz özellikle otobüsü haftada bir kullanan var her gün kullanan var ama senede bir sefer kullanan çok nadir kullananlarla bunu yaşıyoruz. Kesinlikle teknolojinin olumlu çok katkısı oldu, şimdi nerede yazma ile çizme ile kalemlerle bilet satmaları? Şimdiki sistem tamamen kolay, iyi ki geçilmiş bu sisteme, çünkü çok zor bir iş rezervasyon ön rezervasyon eski düzende bambaşka. İyi ki geçilmiş çevrimiçi sisteme. Nasıl söyleyeyim iyi ki geçilmiş, çok büyük kolaylık. Biletin kısa mesaj olarak yolculara gitmesi bizim için de rahat, yolcular içinde rahat burada çalışan personel için de rahat. Şimdi ön rezervasyon gibi derdimiz ortadan kalktı, direkt bilgilerini giriyoruz ve sistemden bileti gönderiyoruz. Tabii başlarda sistemi kullanamadık, zorluklarını yaşadık, biletlerini basamadık tabii bu yüzden önden bir eğitim aldık. Bütün personelimiz olduğu gibi eğitim aldı, yeri geldi biz de bilet satamadık bir hafta bunun sıkıntısını yaşadık. Kolay bir sistem değil aslında o da el alışkanlığından dolayı kaynaklandı. Bir hafta içinde sonra herkes çözdü, sistemin eğitimini aldıktan sonra sıkıntı kalmadı. Ama iyi ki böyle bir şeyi teknolojiyi hayatımıza sokmuşuz, vatandaş şimdi peronunu saatini her şeyini biliyor seyahati yapan için bir sıkıntı yok. Özellikle İstanbul için demiyorum Düzce-Ankara, Ankara-Düzce arası %100'e vardı şu an internet kullanımı. İnterneti açık koltuk sayısı 40, bunların 38 tanesi dolu. Ankara-Zonguldak Ereğli arabasında da durum böyle, 40 kişilik arabada 3-4 kişi fiziksel bilet alıyor. Bu durumun sonucunda da ne kâtip şikâyeti kaldı ne yüzüme bakmadı şikâyeti ne de benden fazla para aldı durumu, onları ortadan kalktı. Herkese eşit bir durum, Bolu'da iniyorsan şu para, Düzce'de iniyorsan şu para, Ereğli'de iniyorsan da şu para oluyor. İnternetten alımlarda da indirim yapıyoruz. Kâtip, personel ve telefona bakma dertleri de azaldı. Müşteri hizmetleri Düzce Güven merkezi Düzce'de, eskiden fiziksel biletlemeye on kişi çalışırdı telefon

başında, şimdi beş kişi çalışıyor. Bu durumda da avantajlı olmuş olduk. Kesinlikle maliyetimiz düştü yoğunluktan dolayı, yine telefonlarımıza bakamıyoruz Allah razı olsun yolcumuz firmasını çok seviyor. Yol durumu nasıl Bolu Dağı açık mı, Yağmur yağıyor mu gibi sorular da soruyorlar ama arasınlar biz de onları çok seviyoruz. Düzce Güven zaten Düzce'nin köklü bir firması, Bu yüzden Sakarya'yı arabanız kaçta Bolu'ya arabanız kaçta beni şuradan alır mısınız gibi soruların sorulması bizim için keyifli.

Online biletlemeyi sonra çalışan personel ve yolcuların teknolojiyi kabul etme süreçlerinde neler yaşanmıştır?

Hiçbir sıkıntı yaşanmadı genç nesil diye tabir ettiğimiz yolcularımız hemen anında kavradı. Ama yılda bir defa yolculuk yapan, ömründe bir defa yolculuk yapan insanlara ne kadar da anlatsak anlayamaz teknolojiyi. İşte şu linki indirin, şöyle yapın desek bile hala gelir burada oğlum sen benim rezervasyonumu yap ben yine gelip biletimi buradan alayım, ben anlamam internetten kredi kartından diyen yolcularımız da çok fazla. Ama iyi ki böyle bir sistem var. Gittiğimiz bölgelere genelinde baktığımızda %60 civarında çevrimiçi biletleme kullanılmakta, çocuklu yolcular kaynaklı olarak bu gösterilebilir. Ama Ankara-Düzce arasında çocuklu yolcu nereden baksanız hiç yok gibi. Ankara yolcusunun profili de farklı bir yolcu, çıta biraz yüksek, zamanında kalkmak, zamanında inmek ister. Bir İstanbul gibi değil, örneğin İstanbul'un her gün farklı farklı yolcusu var, iki teyze gidiyorsa yanında mutlaka bir çocuğu vardır ama Ankara asla öyle değil. Sessiz sedasız bir Ankara yolcusu vardır ve internet kullanımında %100'dür. Bir kâtibe bile peron nerede hangi saat diye kimse gelip sormaz. Bilet satışlarımızı internet tabii bu arada arttırdı ama kötü tarafı olarak da tamamen bir rekabet ortamı yarattı. Vatandaş sadece Düzce Güven sistemi ile karşılaşmıyor internette, En uygun bilet denilen sistem var o-bilet denilen sistem var Nereden Nereye diye bir sistem var, orada rekabeti görüyoruz. İşte Esenler 'den Düzce'ye bir bakıyor kırk tane firma var, yine de onun içinden sevdiği bildiği firmayı arıyor tabii. Bunu yanında tabii her yere giren firma da var, ucuzu da var, pahalısı da var, bütçesine göre bu da tabii avantaj da olabiliyor yolcu için. İnternet avantajlı tabii yine vatandaş dediğim gibi bildiği firmadan bilet alıyor. Ne kadar ucuz firmaya yönelse bile işte günlük firmalar var, biz asla günlük firma olmadık. İsmi vermeyeyim ama yolcu yokken taban fiyat yolcu varken tavan fiyat veren bir firma hiçbir zaman olmadık. Bayram günü Trabzon'a 1000 TL'ye bilet satan firma, yolcu azaldığında 400 liraya bilet var. İşte amacı başka firmalardan yolcu çalma, Düzce Güven asla böyle bir firma olmadı, yolcu yokken de beş kişiyle gittiğinde de aynı fiyat, yok sattığımız haftada da aynı fiyat. Bayramda seyranda hiçbir zaman yolcumuzu mağdur etmedik, ek sefer de yapsak ilave de yapsak aynı fiyattan bilet sattık. İnternet üzerinden tabii satışlarımızda genç kesim genelde firmanın ismine bakarak alıyor, tabii bulamıyorsa başka firmalara yöneliyor her saat araba çıkaramıyorsunuz. Yeri geliyor Bodrum'a bir araba İzmir'e iki araba günde çıkarıyorsunuz. Bazen Yeri geliyor günde 3 araba yapıyorsunuz. Bu yüzden farklı firmaların saatleri Uygun olduğunda da onlardan alıp yolculuk yapabiliyorlar. Tabii bizim de artımız oldu, Bu sistem olmadan İzmir'den Düzce'ye gelirken Düzce yolcusu seni tercih ediyor, ya da Zonguldak yolcusu tercih ediyor. Ama bu sisteme girdikten sonra, İzmir'den Bursa'ya İzmir'den Sakarya'ya Yalova'ya bu tarz yolcuları da aldık daha önce bizimle yolculuk yapmamış olanları. Tabii indi bindi dediğimiz bu olay otobüsçünün biraz daha maliyet yükünü azalttı. Tabii ki teknoloji kullanımı ile biraz personel sayımız azaldı, çalışan personelimizin yükü azaldı hafifledi. Telefon haricinde bilet satmak artık çok basit, sadece bilgilerini vererek rezervasyon yapmanız çok basit. Teknoloji ile beraber tabii ki personel sayımızda da on kişi çalışıyorsa sekiz kişi çalışıyoruz artık. Eskiye dönüp bakarsak da otobüsçülük bir aşk işi otobüsçülük öyle kolay yapılan bir iş değil. Sevmeyen birine hizmet verdiremezsiniz, seveceksiniz bu işi. Toparlamak gerekirse, teknoloji açısından da şirket içinde rahatlık çalışan için de rahatlık iyi ki sistem bu hale geldi. Yönetimsel anlamda da kaç tane o gün yolcu taşımışsın ne yapmışsın tek ekrandan her şeyi görebiliyorsun eskiden bu kadar rahat göremiyordun kontrol edemiyordun. Eskiye göre muhasebe işimiz daha az.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Teknolojik değişimlerin 2000'li yılların başında hız kazanmasıyla birlikte birçok sektör, eğitim, sağlık, satış gibi etkilenmektedir. Bu doğrultuda turizm alanında da çeşitli değişimler yaşanmış ve yeniliklerle tanışılmıştır. Otel içi mobil uygulamalar, seyahatlerde çevrim içi biletleme ve çevrim içi rezervasyon gibi imkânlar sunulmaktadır. Turizm alanında yer alan işletmelerin büyüklüğü ve küçüklüğü ne olursa olsun bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Çalışma çerçevesinde Düzce ilinde yer alan Düzce Güven otobüs firmasının kurulduğu dönemden bu yana yaşadığı teknoloji tabanlı değişimler, zorluklar ve yeniliklere karşı deneyimleri incelenmiştir. Ayrıca bu değişimlere karşı teknoloji kabul modeli davranışlarını incelemek temel amaçlarımız arasında yer almaktadır.

Firma ortaklarından Metin Küçük ile yapılan otobüs firmasının önemli bir faktörünün yeniliklere açık olmanın altını bizlere çizmektedir. Firma donanımı olarak; *...yolcu kaybetmeyi hiç sevmeyen bir firmayız. O yüzden Rekabet ne olursa olsun, işte araç içi televizyon, koltuk artık arkası televizyon 2005 yılında başladı, biz de buna hemen adapte olduk. Açıklaması ile teknoloji tabanlı değişimleri bünyelerine katmak sektör rekabeti için de önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Fiziksel değişimler olduğu kadar teknolojik donanımların işletmelerde yer alması, ticari yaşamları açısından gerekli bir hal aldığı görülmektedir.*

Teknolojinin hızla gelişmesi sadece donanımsal anlamda, televizyon, cep telefonu gibi dijital aygıtların ortaya çıkmasını değil, beraberinde yazılım boyutunu da insanların yaşamlarına adapte etmektedir. Bu doğrultuda çeşitli sektörlerde ihtiyaçlarına göre bu değişimlere uyum sağlamaktadırlar. Turizm sektöründe yer alan otobüs firmasının da bu değişimi; *...kalem kâğıtlardan not almaldan tabii ki herkes kurtuldu biz de kurtulduk. Bilgisayar ortamına tüm sektörler nasıl geçtiyse, sadece bizde olmadı şu anda her yerde bilgisayar var, mağazacılık sektörüne gidin orada da bilgisayar var. Nasıl yazar kasa fiş veriyorsa aynı iş bize de geçti, biletlerini bilgisayardan internet üzerinden vermeye başladık. Olarak aktarmaktadır.*

Yaşanan bu teknolojik değişim sürecinde teknolojiyi kabul etme durumlarında yaşanan değişik davranış şekillerinin yer aldığı çalışma kapsamında elde edilmiştir. *...Şu anda %80'e yakın vatandaşımız özellikle genç 18- 50 yaş arası tamamı ile internet kullanıyor. Gelip de burada teyzelerimiz, nenelerimiz 75-80 yaşında onlar gelip de bizden bilet alıyor fiziksel olarak. Diğerleri hep internetten aşırı şekilde vatandaşımızın çoğu Düzce Güven sitesinden hemen girip biletini alıyor, hem de uygun bilet alıyor internetten....* Yapılan açıklama doğrultusunda algılanan kullanım kolaylığının teknoloji kabul sürecindeki önemini çevrim içi bilet satın alma sürecinde yaş farkının etkin rol oynadığını görmekteyiz. Değişen yaşam şartlarında köklü alışkanlıklarımızdan uzaklaşmak belirli yaş gruplarında zor olurken genç nesilde daha hızlı adapte olunduğu görülmektedir (Özdemir ve Aykaç, 2019). Çalışmada genç bireylerin teknoloji tabanlı mobil uygulama kullanımında daha aktif olduklarını dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında çalışmamızı destekler nitelikte bir çalışma olarak yer almaktadır. Elde ettiğimiz sonuçla doğru orantılı olarak, Çetinsöz, (2015) tarafından yapılan çalışmada, kullanıcıların çevrimiçi satın alma davranışlarını etkileyen bir unsur olarak teknolojiye karşı tutumla ilişkili olduğunu dile getirmektedir.

Değişimlerle birlikte yaşanan gelişmeler kolaylık sağlarken bir yandan da firma maliyetlerini düşürdüğünü ve hizmet sunma adına daha efektif bir hal alındığını çalışma kapsamında saptanmıştır. *...Kesinlikle teknolojinin olumlu çok katkısı oldu, şimdi nerede yazma ile çizme ile kalemle bilet satmalar? Şimdiki sistem tamamen kolay, iyi ki geçilmiş bu sisteme...* Teknoloji kabul sürecinde değişkenlerden bir diğeri olan kullanım kolaylığı, personelin sistemi kullanmasının klasik işleyişine göre daha kolay olduğunu göstermiştir. Salwan, vd.,(2000) tarafından yapılan çalışmada örgütlerin teknolojik alt yapıya ve teknoloji kabulüne etkisini olduğu dile getirilmektedir. Çalışmayı destekler nitelikte olarak firmanın bu teknolojiyi kolay bulup yenilenmesi bulgusuyla örtüşmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle olumlu yönlerinin olduğu kadar olumsuz durumların yer aldığı düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında çevrim içi rezervasyon sistemine geçişte az insan teması olmasına karşın kişisel bilgilerin verilmesi bireyleri güvensiz hissettirmektedir. *....Yaşanan sıkıntılar açısından da ters istikamete bilet alanlar oluyor, teyzeler genelde fiziksel biletin nerede olduğunu bizlere soruyor. Telefonunuza mesaj gelecek artık sistem bu şekilde diyoruz bunu yadırgıyorlar. Artık tamamen kâğıt olayı ortadan kalktı vatandaşın telefonuna mesaj geliyor böyle zorlukları var. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) kimlik numarasını vermek istemeyenler çok oluyor sana niye kimlik numaramı vereyim? Ne yapacaksın kimliğimi? Doktor musun polis misin gibi bu tarzda şeyler duyuyoruz. Tabii ki eskilerin firması 25 senelik firma, güvensizlikten değil ama vermek istemiyorlar....* Bu olumsuz durum da teknoloji kabul davranışı için bir direniş ortaya koymaktadır.

Firmanın bilet satışlarının sunduğu verilere göre de yüksek seviyede çevrimiçi biletleme sisteminden faydalandığı görülmektedir. *...Ama iyi ki böyle bir şeyi teknolojiyi hayatımıza sokmuşuz, vatandaş şimdi peronunu saatini her şeyini biliyor seyahati yapan için bir sıkıntı yok. Özellikle İstanbul için demiyorum Düzce-Ankara, Ankara-Düzce arası %100'e vardı şu an internet kullanımı. İnterneti açık koltuk sayısı 40, bunların 38 tanesi dolu. Ankara-Zonguldak Ereğli arabasında da durum böyle, 40 kişilik arabada 3-4 kişi fiziksel bilet alıyor...*

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sektörel bazda ticari bir rekabet oluşturduğu da çalışmada yapılan görüşmede elde edilmiştir. Bu doğrultuda, *....bilet satışlarımızı internet tabii bu arada arttırdı ama kötü tarafı olarak da tamamen bir rekabet ortamı yarattı. Vatandaş sadece Düzce Güven sistemi ile karşılaşmıyor internette, En uygun bilet denilen sistem var o-bilet denilen sistem var Nereden Nereye diye bir sistem var, orada rekabeti görüyoruz. İşte Esenler 'den Düzce'ye bir bakıyor kırk tane firma var, yine de onun içinden sevdiği bildiği firmayı alıyor tabii. Bunu yanında tabii her yere giren firma da var, ucuzu da var, pahalısı da*

var, bütçesine göre bu da tabii avantaj da olabiliyor yolcu için. İnternet avantajlı tabii yine vatandaş dediğim gibi bildiği firmadan bilet alıyor. Firma bünyesinde de teknolojiyi kabul ederek, teknolojinin sunduğu avantaj ve dezavantajlarından faydalanmaktadırlar.

Çalışma kapsamında teknoloji kabul davranışının, hem firma hem de yolcular açısından avantajları ve dezavantajları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Teknoloji gelişimi ile klasik ticari davranışların yanı sıra tüketicilerin de alışkanlıkları değişmektedir. Bu değişim çerçevesinde daha kolay bir yaşam sunduğu, maliyetleri düşürdüğü görülmektedir. Teknoloji kabul davranışlarının ise yaş farklılığı göz önünde bulundurularak çeşitlilik gösterdiği yine çalışma içerisinde keşfedilmiştir.

Kısıtlar ve Gelecekteki Çalışmalar

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmenin dar bir zaman çerçevesinde yapılmış olması, çalışmanın kısıtları arasında yer almaktadır. Ayrıca iş yoğunluğundan dolayı firmada yer alan diğer yöneticilerle de görüşmelerin yapılmasına engel olmuştur. Gelecek çalışmalar için konunun hem hizmet sağlayıcılar hem de kullanıcılar açısından inceleme yapılması adına yolcularla da görüşmeler yapılarak çıkan sonuçlar karşılaştırılmalıdır. Ek olarak yürütülen çalışma sonrasında sonuçların işletme yönetim ekibiyle paylaşarak yaşanan teknolojik gelişmelere uyumu kolaylaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Agrawal, K. (2013) "Knowledge management", *International Journal of Advance Research in Computer Science and Management Studies*, vol. 1, no. 7, pp. 451–456.
- Akçalı, A. A., ve Aslan, E. (2012). Tarih öğretiminin iyileştirilmesi yolunda alternatif bir yöntem: Sözlü tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 669-688.
- Amaro, S., Duarte, P., (2015). An integrative model of consumers' intentions to purchase travel Oline. *Tourism Management*. 46, 64–79.
- Avcı, A. ve Aslan, E. (2012). Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 669- 688
- Casaló, L.V., Flavián, C., Guinaliu, M., (2010). Determinants of the intention to participate in firm-hosted online travel communities and effects on consumer behavioral intentions. *Tourism Management*. 31, 898–911.
- Çetinsöz, B. (2015). Yerli Turistlerin E-Satin Alma Eğilimlerinin Teknoloji Kabul Modelinde Analizi (Tkm). *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 14(53), 242-258.
- Davis, F. (1989). A Technology Acceptance Model for Empirically Testing New and User Information Systems: Theory and Results, Doctoral Dissertation, MIT Sloan School of Management, Cambridge, MA
- Dikeçligil, B. (1997). "Bir Analiz Modeli Denemesi: "Sosyal Yapı" ve "Toplumsal Yapı". *Yeni Türkiye-Türk Dünyası Özel Sayı*, II, s.647-665.
- Dogan, Y. (2015). How should an efficient oral history interview process be conducted according to the views of pre-service teachers? *Educational Research and Reviews*, 10 (8) pp.1097-1108.
- Fishbein, M. ve Ajzen, I. (1975). Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research Reading. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Herrero, Á., ve Martín, S.H. (2012). Developing and testing a global model to explain the adoption of websites by users in rural tourism accommodations. *International Journal of Hospitality Management*, 31(4), 1178-1186.
- Hsu, C.L., Lu, H.P., (2004). Why do people on-line games? An extended TAM with social influences and flow experience. *Information and Management* 41, 853–868.
- Kabapınar, Y. ve İncegöl, S. (2016). Değişim ve Süreklilik Bağlamında Oyun ve Oyuncağa Bakmak: Bir sözlü tarih çalışması, *Turkish History Education Journal*, Spring 2016, 5(1), ss.74-96
- Kim, D.J., Ferrin, D.L., Rao, H.R., (2008). A trust-based consumer decision-making model in electronic commerce: the role of trust, perceived risk, and their antecedents. *Decis. Support Syst.* 44 (2), 544–564.

- Morosan, C., (2012). Theoretical and empirical considerations of guests' perceptions of biometric systems in hotels: extending the technology acceptance model. *J. Hospitality Tourism Res.* 36 (1), 52–84.
- Neyzi, L. (1996). *İstanbul'da hatırlamak ve unutmak birey, bellek ve aidiyet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Özdemir, Ö., and Aykaç, E. "Teknoloji Kabul Modeli Ve Turizm." *Rekreasyon Ve Turizm Araştırmaları*: 31.
- Salwani, M. I., Marthandan, G., Norzaidi, M. D. and Chong, S. C. (2009). E-commerce usage and business performance in the Malaysian tourism sector: Empirical analysis, *Information Management and Computer Security*, 17 (2), 166–185
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih, Çeviri: Şehnaz Layikel*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, 18.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi: Sözlü tarih*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Venkatesh, V., (2000). Determinants of perceived ease of use: integrating control, intrinsic motivation, and emotion into the technology acceptance model. *Information Systems Research* 11 (4), 342–365.
- Yıldırım A., Simsek H. (2006) *Sosyal Bilimlerde Nitel Arastırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi

ULUSLARARASI FORUMLARIN MERKEZİ VE YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ: ANTALYA DİPLOMASİ FORUMU ÖRNEĞİ

The Place and Importance of International Forums on Central and Local Governments: Antalya Diplomacy Forum Example

Ömer Sezer^{a1}

^a Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderilme: 17.11.2024

Kabul edilme: 28.12.2024

ANAHTAR KELİMELER

Türkiye, Antalya Diplomasi Forumu, Merkezi - Yerel Yönetimler

ÖZET

Antalya'da temelleri 2019 yılında atılan fakat Covid-19 virüsü nedeni ile online düzenlenen Antalya Diplomasi Forumu (ADF) 2021 yılında ilk defa yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından içinde bulunduğumuz zaman dilimi dahil olmak üzere her yıl tekrar düzenlenen Antalya Diplomasi Forumu, politikacılar başta olmak üzere diplomatlar ve akademisyenler arasında uluslararası alanda meydana gelen kriz konularının ele alındığı üst düzey bir toplantı olarak ifade edilir. Dünyayı her yıl tehdit eden kriz unsurlarına çözüm arayışlarının ele alındığı bu forumda uluslararası kararların ortak bir çözüm arayışı ile sonuçlanması, başta küresel tehditler, uluslararası krizler ve çatışmaların çözümü olmak üzere Türkiye için oldukça önem arz etmektedir. Bu çalışma: Antalya Diplomasi Forumu'nun merkezi ve yerel yönetimler üzerindeki yerini ve önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Forumun merkezi yönetim için uluslararası görünüm ve kapasite artırımının gösterilmesi, yerel yönetimler açısından ise Antalya'nın marka değeri ve ekonomik sürdürülebilirliklerinin güçlendirildiğini ortaya koymaktadır. Forum, merkezi ve yerel yönetimlerin iş birliği açısından da güçlü bir koordinasyon modeli sunmuş, ulusal ve yerel düzeyde kalkınmaya katkı sağlamıştır.

ARTICLE HISTORY

Received: 17.11.2024

Accepted: 28.12.2024

KEYWORDS

Türkiye, Antalya Diplomacy Forum, Central - Local Governments.

ABSTRACT

The Antalya Diplomacy Forum (ADF), whose foundations were laid in Antalya in 2019 but was held online due to the Covid-19 virus, was held face to face for the first time in 2021. The Antalya Diplomatic Forum, organized every year by the Ministry of Foreign Affairs, including the current period, is defined as a high-level meeting between politicians, diplomats and academics, where crisis issues occurring in the international arena are discussed. In this forum, where the search for solutions to the crisis elements that threaten the world every year is discussed, it is very important for Turkey that international decisions result in a common solution search, especially in the solution of global threats, international crises and conflicts. This study aims to reveal the place and importance of Antalya Diplomatic Forum on central and local governments. The forum's demonstration of international outlook and capacity increase for the central government reveals that Antalya's brand value and economic sustainability have been strengthened for local governments. The Forum also provided a strong coordination model in terms of cooperation between central and local governments and contributed to development at national and local levels.

GİRİŞ

Diplomasi, ülkelerin dış politikada uyguladığı ve uzmanlık gerektiren bir siyaset yöntemidir. Diplomasi özetle çatışmaların önlenerek barışın sağlandığı ve bununla birlikte ırk, mezhep, dil ayrımcılığının

¹ Sorumlu Yazar: omersezer47@hotmail.com

yapılmadan etkin bir iletişim ve çözüm yönteminin sağlandığı alandır (Abdurahmanlı ve Bağış, 2021: 141).

Dünya gündemini üzerine çeken ve birçok çözilemeyen konuyu karara bağlayan sınırlı sayıda forum, sempozyum, konferans vb. gibi toplantılar vardır. Bu tür sınırlı sayıdaki toplantılar oldukça önem arz etmektedir.

Antalya Diploması Forumu (ADF) dünya gündemini üzerine çeken, değiştiren ve çözilemeyen konuların karara bağlandığı sınırlı sayıdaki toplantıların başını çekmektedir.

2021 yılında ilk defa yüz yüze gerçekleşmesi ve sürekli halde yılın belirli tarihlerinde bir kere düzenlenmesi, kendisini her zaman ulaşılamayacak ve sadece belirli tarihi beklenecek öneme sahip kılmıştır. Politikacıların başta olmak üzere diplomat ve akademisyenlerin öncülük etmesi, Antalya Diploması Forumu'nun bilim adına oldukça önem atfettiğini ortaya koymaktadır.

Dünyanın birçok ülkesinden katılımcıların olması sadece yereldeki gündem başlıklarının değil uluslararası alandaki konuların da masaya yatırılmasına ve ortak bir çözüm arayışına girmelerine sebebiyet vermiştir. Uzak ile yakın arasında bağlantı kuran bu denli önemli forumun, dünyayı küresel bir üst düzey toplantıya burduduğu aşikardır.

Özet kısmında da belirttiğimiz gibi uluslararası sistemi her yıl tehdit eden ve öngörülen kriz unsurlarına çözüm arayışlarının ele alındığı Antalya Diploması Forumunda uluslararası kararların ortak bir çözüm arayışı ile sonuçlanması, başta tüm dünya ülkeleri olmak üzere Türkiye için oldukça önem arz etmektedir.

Merkezden yönetim sistemi, hayata geçirilen tüm faaliyetlerin merkezi hükümet ve onun hiyerarşik yapısı içinde yer alan örgütler tarafından yürütülmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir deyim ile hukuki birlik amacı ile tüm idari organların tek bir merkezde toplanmasını, merkezin hiyerarşisine dahil edilen tüm hizmetlerin devlet tarafından yürütülmesini ifade etmektedir. Özetle merkezi yönetim, siyasi otoritenin tamamen merkezdeki iktidarda toplanması olarak açıklanır.

Türkiye'de 16 Nisan 2017 referandumu ile kabul edilen ve 9 Temmuz 2018 tarihinde uygulanmaya başlayan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yer alan merkezi yönetim birimleri; Cumhurbaşkanlığı Makamı, Cumhurbaşkanlığı Kabinesi; yardımcı birimler olarak ise Danıştay, Sayıştay, Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı olarak yer almıştır.

Türkiye'de yerel yönetim birimleri 1982 Anayasası hükümlerine göre ulusal sınırlar içerisindeki değişik büyüklüklerdeki topluluklarda yaşayan insanların, ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş olan anayasal kuruluşlardır. Bunlar; il özel idaresi, belediyeler (büyükşehir, il, ilçe, belde belediyeleri) ve köylerdir.

Türkiye'de yönetimin hem merkezi hem de yerel olarak nitelendirilmesi yönetimin belirli noktalarda daha hızlı, güvenilir yapılmasını ve jeopolitik açıdan alınacak kararların daha sağlam olmasına olanak kılmıştır. Bu çalışma: Antalya Diploması Forumu'nun ulusal ve uluslararası hem merkezi hem de yerel yönetimlerin ihtiyaçlarını karşılayacak kararların sahadan masaya taşınmasına, jeopolitik açıdan değerlendirilmesine ve sağlam kararların alınmasına öncülük etmiş ve halen öncülük etmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 1. T.C. İdari Teşkilatı (2024 verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur)

LİTERATÜR TARAMASI

1. Merkezi Yönetim

Merkezden yönetim, birliği ve bütünlüğü sağlamak amacıyla bazı hizmetlere ilişkin karar ve faaliyetlerin merkezî hükûmet içinde yer alan örgütlerce yürütülmesi demektir. Ülkede gerçekleşen kamu hizmetleri, genel ve yerel nitelikte olmak üzere ikiye ayrılır.

Faydası ülke geneline yayılmış olup bu ölçekte bölünemez olan hizmetlere genel kamu hizmetleri denilir. Ulusal güvenlik, diplomasi ve bu kavram ile yaşam bulan Uluslararası ilişkiler, ekonomi ve mali politikalar, çevre, eğitim, sağlık vb. hizmetler bu grupta yer alırlar. Bu tür hizmetler, merkezî yönetim ilkesine göre örgütlenir. Merkezden yönetim ilkesi, "siyasi" ve "idari" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Berkün, 2017: 641).

1.1. Siyasi Merkezden Yönetim

Siyasi bakımdan merkezî yönetim ilkesi, ülkedeki yasama organı ve hükümetin tek olmasını bu sebeple siyasi otoritenin tamamen merkezdeki iktidarda toplanmasını ve hukuki birliğin mevcut bulunmasını ifade eder. Bu örgütlenme biçiminde (Siyasi Merkezden Yönetim) kanun yapan ulusal meclis dışında başka bir yasama organı bulunmamaktadır.

Siyasi bakımdan merkezî yönetim ilkesine tabi uluslarda egemenlik, merkezî düzeydeki parlamentoda toplanmıştır. Siyasi merkezîyetçiliğe göre örgütlenmiş devlete üniter devlet denilir. Fransa, İngiltere, Norveç, İspanya, Tanzanya, Danimarka, İsrail, Yeni Zelanda, Cezayir ve Ürdün üniter devlet biçimine birer örnektir (Köse, 2014: 3-4).

1.2. İdari Merkezden Yönetim

İdari merkezden yönetim ilkesi daha dar bir anlamı ifade etmekle birlikte siyasi merkezîyetçiliğin sonucunu ortaya koymaktadır. Hiyerarşik yapısı içinde yer alan alt birimlere geniş takdir yetkisi tanımamaktadır. Kamu hizmetlerine ilişkin politikaların belirlenmesi ile alınan kararların yetkisi, merkezî organlarda toplandığı gibi bunların yürütülmesine ilişkin inisiyatif de bu organların elindedir.

Bir diğer ifade ile; "Merkezden yönetim, kamu hizmetlerinde birlik ve bütünlüğü sağlamak amacıyla, bu türdeki hizmetlerle ilgili karar ve faaliyetlerin merkezî hükümet ve onun hiyerarşik yapısı dâhilindeki örgütler tarafından gerçekleştirilmesini ifade eder" (Bozatay ve Kızılkaya, 2016: 611).

Siyasi bakımdan merkezîyetçiliğin olmadığı bir devlet yönetiminde idari merkezîyetçilik gerçekleşmemekte, idari merkezîyetçiliği de ortaya çıkarmamaktadır. Örneğin; siyasi merkezîyetçiliğe sahip çeşitli Avrupa ülkelerinde (İngiltere, İsveç, Danimarka, Hollanda, İtalya vb.) geniş bir idari yerinden yönetim uygulanmaktadır.

Genel olarak ele aldığımızda; Kamu hizmetlerine ilişkin politika belirleme, karar alma ve yürütme yetkisi merkezî bir organın elinde toplanmıştır. Böylelikle kamusal mal ve hizmetler, başkentteki bir organ tarafından planlanmakta ve yönetilmektedir.

Merkezî organ, hizmetlere ilişkin faaliyetleri bölge veya il düzeyindeki kuruluşların aracılığıyla yürütmektedir. Merkezî yönetimin kendi hiyerarşik yapısı içinde taşra kuruluşları vardır. Bu kuruluşların görevleri, merkezden gelen emir ve talimatları uygulamaktır.

Kamu hizmetlerinin finansmanı ve harcamaların yapılmasına ilişkin işler merkezden yönetilir. Ayrıca, merkezî yönetim birimlerinde görev alacak personelin atanması işlemi, merkez tarafından yürütülmektedir.

1.3. Merkezden Yönetimin Yararları

Merkezden yönetim ilkesi, hemen hemen bütün ülkelerin çeşitli alanlarında uygulandığına göre bazı hizmetlerin yürütülmesinde önemli birtakım avantajlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Merkezden Yönetim İlkesi; Güçlü bir devlet yönetimi sağlamakla birlikte bölgeler arasında eşitliği sağlayıcı bir etkide bulunarak, hizmetlerin dengeli bir şekilde ülkeye yayılmasını sağlar. Tüm bunların sağlanmasındaki mali denetim daha kolaydır. Merkezden yönetimde idarenin tarafsızlığı daha fazla temin edilebilir. Kamu görevlilerinin bölgesel etkiler altında kalmadan merkezin denetim ve gözetimi altında tarafsız hizmet yürütmeleri gerçekleştirilebilir. Ayrıca ek olarak Milli savunma ve diplomasi gibi hizmetler, yerinden yönetime göre örgütlenemez. Bunların faydası ülke geneline yayılmıştır ve bölünemez niteliktedir (Uyar, 2003: 7).

1.4. Merkezden Yönetimin Sakıncaları

Kamu hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi konularına ilişkin yetki ve sorumlulukların aşırı şekilde merkezileştirilmesi önemli bazı sorunları ve sakıncaları doğuracaktır. Merkezden yönetim, kamu hizmetlerinde gecikmeye ve kırtasiyeciliğe neden olabilmekle beraber hizmetlerin yerel ihtiyaçlara uygun olmaması sonucunu, taşrada görev yapan memurlara kendi alanlarında fazla bir inisiyatif tanınmama problemini ortaya çıkaracaktır. Yukarıda açıklanan tüm bu durumlar, memurların bilgi ve becerilerini değerlendirmeye, geliştirmeye engel olup; hizmetler konusunda ilgisizlik ve isteksizlik ortaya çıkarabilecek ve Merkezî yönetimin hizmet yükünü zorlaştıracaktır (Uyar, 2003: 7).

2. Yerinden Yönetim

Yerinden yönetim ilkesiyle ortaya çıkan kuruluşlar, özerk bir statüye sahip olup kendilerine ait bütçeleri vardır. Sahip oldukları bütçe, mali özerkliğin bir sonucudur. Bu yönetim birimleri, harcamalarını, kendi gelir kaynaklarından karşılamakta ve yasaların belirlediği sınırlar içinde yeni kaynaklar oluşturabilmektedirler. Yerinden yönetim, halka sunulacak bazı kamu hizmetlerinin merkezi idare teşkilatı ya da onun hiyerarşisi altında olmayan kamu tüzel kişiler tarafından yürütülmesidir (Bozatay, Kızılkaya, 2016: 613).

Yerinden yönetim, bir ülkede siyasi ve idari yetkilerin bir bölümünün, merkezî yönetimin dışındaki otoritelerce kullanılması ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde karar alma ve uygulama yetkisinin merkezi idare teşkilatı dışında, merkezden bağımsız tüzel kişiliği olan idarelere verilmesidir. Yerinden yönetim kuruluşlarının tüzel kişilikleri bulunmakta, kendi organları tarafından yönetilmekte ve seçimle belirlenmektedirler. Merkezî yönetimle yerinden yönetim kuruluşları arasındaki ilişki "idari vesayet" ilişkisidir. Yani merkezi yönetimin yerinden yönetim kuruluşları üzerinde denetim yetkisi vardır. Yerinden yönetim, "siyasi" ve "idari" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Eryılmaz, 2010: 77).

2.1. Siyasi Yerinden Yönetim

Bu yönetim ilkesinde siyasi otorite merkezde toplanmamış, gücün merkezî yönetim ile bölgesel yönetim üniteleri arasında bölüşümü gerçekleşmiştir. Siyasi yerinden yönetim ilkesiyle var olan; il, cumhuriyet, kanton ve eyalet gibi bölgesel yönetim üniteleri, egemenliğin bir parçasına sahiptir.

Siyasi yerinden yönetim sonucu bölgesel yönetim ünitelerine yasama ve yürütme konularında bazı yetkiler verilmektedir. Siyasi yerinden yönetim, federal devlet sistemini ortaya çıkarmış ve kamu hizmetlerinde yerel yönetimlerin rolünü arttırmıştır (Sezer, Vural, 2010: 203).

2.2. İdari Yerinden Yönetim

Yerinden yönetim, yönetim biliminde "Adem-i Merkeziyet" olarak bilinen bir kavramdır (Keleş, 2023: 17-18). Günümüz idare hukukunda bu kavram, eski "adem-i merkeziyet" anlayışı ile aynı anlamda kullanılmaktadır (Onar, 1966: 610-611).

İdari yerinden yönetim, hemen hemen bütün ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanmakla birlikte aşırı merkeziyetçiliğin sakıncalarını ortadan kaldırma, halkın yönetime katılmasını sağlama, yerel ihtiyaçlarla hizmetler arasında denge kurma ve kamu hizmetlerindeki verimi ya da etkinliği artırma adına faaliyetler göstermektedir. Tüm bunları yaparken; kamu tüzel kişileri belli bir coğrafi bölgede yaşayan halkı ya da eğitim, ticaret, sanayi, kültür gibi belirli bazı hizmetleri temsil ederler.

2.3. Yerinden Yönetimin Yararları

Yerinden Yönetim; demokratik ilkelere daha uygun olup, hizmetlerin yerel ihtiyaçlara ve koşullara uygun olarak yürütülmesini sağlamakta ve yerel hizmetlerde gecikmeyi ortadan kaldırmaktadır. Kırtasiyeciliği azaltır, dolayısıyla verimlilik ve etkinliği de artırmaktadır. Tüm bunların yanı sıra merkezî yönetimin yükünü hafifletmiş olup, merkezî yönetimin asli görevlerinde daha başarılı olmasını sağlamaktadır (Uyar, 2003: 9).

2.4. Yerinden Yönetimin Sakıncaları

Yerinden yönetim bölgeler arası eşitsizlikleri artırıp, partizanca uygulamalara yol açabilmektedir. Yerinden yönetim kuruluşları yeterli mali ve teknik imkanlara sahip değillerse, hizmetlerin yürütülmesinde aksaklıklar yaşanabilmekte ve yerinden yönetim kuruluşlarının mali denetimlerini güçlendirebilmektedir. Bu nedenle birtakım usulsüzlükler ve hakkın kötüye kullanımı da ortaya çıkarabilmektedir (Uyar, 2003: 10).

ANTALYA DIPLOMASI FORUMUNUN MERKEZİ VE YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Makalenin özet kısmında da bahsettiğimiz gibi Antalya Diploması Forumu, politikacılar başta olmak üzere diplomatlar ve akademisyenler arasında uluslararası alanda meydana gelen kriz konularının ele alındığı üst düzey bir toplantı olarak ifade edilir.

Dünyayı her yıl tehdit eden kriz unsurlarına çözüm arayışlarının ele alındığı bu forumda uluslararası kararların ortak bir çözüm arayışı ile sonuçlanması, başta tüm dünya ülkeleri olmak üzere Türkiye, devlet ve hükümet başkanları, bakanlar, siyaset yapıcılar, diplomatlar, iş dünyası liderleri, akademisyenler, düşünce kuruluşu mensupları ile gençliğin ve medyanın temsilcileri için oldukça önem arz etmektedir.

2021 yılında Antalya’da ilk defa yüz yüze gerçekleşen Antalya Diploması Forumu; Yenilikçi Diploması ana teması altında Yeni Dönem ve Yeni Yaklaşımlar başlığı ile tüm dünyaya sesini duyurmuştur. Yine aynı şekilde 2022 yılında ise “Diplomasiyi Yeniden Kurgulamak” başlığı altında, uluslararası ilişkiler bağlamında birçok konunun çözümlenmesine ev sahipliği yapmıştır.

Diplomasi gerçek bir dönüşümden geçip dil ve yöntemini değiştirmektedir. Rekabet, ihtilaf ve hatta çatışma, uluslararası ilişkilerin sabitleridir. Bunlar değişen dinamikleriyle insanlığı etkilemektedir.

Globalleşen dünyanın küresel ilişkilerinde büyük bir yankı uyandıran Covid-19 salgınıyla ağırlaşan yeni dalgalanmalar, dönüşüm ihtiyacını artırmıştır. Bununla beraber Devlet ve birey arasındaki ilişkilerde yaşanan değişimler ile teknolojik yenilikler de dikkat çekicidir.

Modern tarih boyunca diplomasinin olaylara tepkisi güçlü olmuştur. Yüzyıllar süresince savaş ve barışın yanı sıra temel değişimlerin zaman içinde ortaya koyduğu sınavları geçmiştir. Bunu, uyum sağlayabilme ve yenilikçilik ile yapabilmıştır. Telgraftan çağdaş sosyal medyaya kadar gelen iletişim devrimlerine uyum sağlamıştır. İkili anlaşmalardan küresel çaptaki anlaşmalara kadar sayısız araç, uluslar arasında hukuk ve iletişimi kurumsallaştırmıştır.

Diplomasi, böylelikle özel görevlerden daimi Büyükelçiliklere, konferanslardan daimi çok taraflı forumlara kadar ilerlemiştir. İnsanlığın farklılıklarını gidermek çatışmalarını çözmek ve işlerine bir miktar düzen getirmek için etkili devlet yönetimi ve diplomasi arayışı sonsuza kadar devam edecektir.

Bütün aktörler kendi diplomasilerini yeni koşullara uyarlarlar. Kriz yönetimi ve bölgesel iş birliğinde; kurumsal reformları teşvik etmede, yeni forumlar yaratmada ve mevcut olanlardan en iyi şekilde yararlanmada, danışma ve müzakere için çeşitli yöntemler kullanırlar. Ayrıca, belirli bölgelere veya belirli sorun ve fırsatlara odaklanmak veya yeni teknolojilerin faydalarını en üst seviyeye yükseltmek için yeni fikirlerle öne çıkarlar.

Günümüzde ve çağımızda, mevcut mekanizmaların etkisiz hale geldiği algısının dünya çapında yaygınlaşması nedeniyle diplomasiye olan talep yeniden baskın hale gelmiştir.

Gerilimleri çözmek, değişimi yönetmek, uyumu kolaylaştırmak ve iş birliğini teşvik etmek için insanlık, güçlü bir diplomasiye ihtiyaç duymaktadır. Bunun için diplomasi yenilikçi, verimli ve etkili kalmalıdır. Dolayısıyla, yeniden değerlendirmeye, doğrulamaya ve yapılandırmaya yönelik ortak çabalara, başka bir ifadeyle, yeni bir kurgulamaya ihtiyaç duymaktadır. Tüm bu ihtiyaçların ulusal ve uluslararası arena başta olmak üzere; merkezi ve yerel yönetimler üzerindeki çözümü, Antalya Diploması Forumu (ADF) olmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Diplomasinin yeniden kurgulanması, hızla değişen ve yenilikçi dijital yetenekleri geniş bir şekilde kullanırken, yenilenmiş bir dil, etki ve anlayışla ulusal menfaatleri aktarmanın etkili yollarını bulmayı da kapsamaktadır. Daha genç kuşaklara ulaşmak, en önemli öncelikler arasında yer almaktadır.

Hükümetlerin kaçınılmaz değişim olgusuna ilişkin tutumu, yerel, bölgesel ve küresel sınamalar karşısında edindikleri deneyimlerle şekillenmektedir. Diplomasinin amaçlarına uygun şekilde sürdürülmesi, günümüzün taleplerini dikkate almayı ve bunlara uyum sağlamayı gerektirmektedir. Antalya Diploması Forumu, bu değişim sürecinde diplomasinin yeniden kurgulanmasının kilit unsurlarına ilişkin etkileşimli ve çok paydaşlı bir tartışma platformu olarak hizmet etmeye devam edecektir.

Ne bütünüyle merkezden yönetim ne de sadece yerinden yönetim esasına göre örgütlenmiş bir devlet bulunmamaktadır. Her devlet, merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve tarihi şartlara göre şekillendirmektedir.

Tüm bu sebeplerle bazı ülkeler, merkezden yönetime, bazıları yerinden yönetime ağırlık vermekte; diğer bazıları da bu ikisi arasında belirli bir denge kurmaya çalışmaktadır.

Girişimci ve etkin diplomasi, insanlığın kargaşa zamanlarında karşılaştığı çok sayıdaki sorunu ele almak için kritik öneme sahiptir. Dünya böyle bir dönemle karşı karşıyadır ve hiçbir ulusun tek başına mücadele edebilecek kaynaklara ve kapasiteye sahip olmadığı tartışılmazdır.

İletişim, müzakere ve temsilin sistemleşmiş ve kurumsallaşmış bir yolu olarak diplomasi, devletlere, farklı bakış açılarına sahip taraflar arasında iş birliği içinde ortak çözümler geliştirme olanağı sağlar. Diplomasi, bazen o şekilde görünse de hiçbir zaman durağan olmamıştır. Konunun ve amacının doğası gereği diplomasi her zaman politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimler ile test edilmiştir. Dinamikler, itici güçler, aktörler ve araçlar değiştikçe, diplomasi amacına uygun biçimde kalmak için bunlara uyum sağlamalıdır.

Bu çerçevede, Antalya Diplomasi Forumu sürdürülebilir barış ve kalkınma hizmetinde diplomatik angajman ve çözümlere yönelik zorlukların, fırsatların ve yenilikçi yaklaşımların değerlendirilmesini sağlamak üzere siyaset, diplomasi, bilim, gazetecilik, sivil toplum, iş dünyası ve diğer mecralardan liderlerin becerilerini bir araya toplayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdurahmanlı, E., & Bağış, E. (2021). Diplomasi Tanımı ve Uluslararası Konjonktürde Mevcut olan Diplomasi Türleri. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 140-160.
- Anbarlı Bozatay, Ş. & Kızılkaya, K. (2016). Merkezden Yönetim Yerinden Yönetim Tartışmalarının Odağında Bir Düzenleme: 6360 Sayılı Yasa Hakkındaki Değerlendirmeler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 609-637.
- Antalya Diplomasi Forumu <https://antalyadf.org/> Erişim Tarihi: (04.05.2023).
- Berkün, S. (2017). Kamu Açısından Yönetim. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 639-663.
- Bilal Eryılmaz, Kamu Yönetimi, Okutman Yayıncılık, Ankara, 2010.
- Kaya, F., Erdem, A. & Sezer, Ö. (2020). SOSYO-KÜLTÜREL HAREKETLERLE KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ. *The Journal of Social Science*, 4 (8), 481-496. DOI: 10.30520/tjsosci.766882.
- Keleş, Ruşen, (2023). Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İzmir.
- Köse, E. (2014) Üniter Yapı ve Devlet Sistemi. http://www.academia.edu/download/36030909/UNITER_DEVLET.docx (Erişim Tarihi: 01.04.2023).
- Onar, S. İdare Hukukunun Umumi Esasları, 3. bs., İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, s.610-611.
- Sezer, Ö. (2021). TÜRKİYE'DE GELİŞİMİN BÖLGESEL KÜRESEL VE SOSYO-POLİTİK ETKİSİ. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 260-279. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/toplumsalbilimler/issue/62846/952131>
- Sezer, Ö. (2022). Bölgesel Gelişme ve Küreselleşme Bağlamında Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi: Kızıltepe Örneği. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 6 (1), 59-65. DOI: 10.55243/ihssr.1023556.
- Sezer, Ö., VURAL, T. (2010). Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı. *Maliye Dergisi*, 0(159), 203 - 219.
- Sözen, S. (Editör) (2013). Kamu Yönetimi. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları. Eskişehir.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf
- Uyar, Şevki. "Türk Yönetim Yapısı İçinde Sosyal Sigortalar Kurumu" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2003.
- Yılmaz, D. (2007). "Yetki Genişliği" İlkesi Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2): 1245-1254.

MEDİKAL TURİZMDE YEME ALIŞKANLIKLARININ, YEME TUTUMLARININ VE GASTRONOMİK İMAJ ALGILARININ BELİRLENMESİ: ANTALYA ÖZELİNDE BİR ARAŞTIRMA ¹

Determination of Eating Habits, Eating Attitudes and Gastronomic Image Perceptions in Medical Tourism: Research in Antalya

Betül Mürüvet Adak^a , Oğuz Doğan^{b2}

^a Lisans Öğrencisi, Antalya Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü;

^b Doç. Dr., Antalya Bilim Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderilme: 20.12.2024

Kabul edilme: 30.12.2024

ANAHTAR KELİMELER

Medikal turizm, yeme alışkanlıkları, yeme tutumu, gastronomik imaj, Antalya

ÖZET

Bu araştırmada, son yıllarda giderek önem kazanan medikal turizm hareketleri kapsamında Antalya'yı ziyaret eden farklı milliyetlere tabi bireylerin yeme alışkanlıklarını ve yeme alışkanlıklarında bir fark olup olmadığını incelemek, hizmet satın aldıkları kurumlarda sunulan yeme-içme hizmetlerine yönelik tutumlarını ve Antalya'nın gastronomik imajı hakkındaki düşüncelerini belirlemek ve Antalya'yı seçmelerindeki unsurlar arasında yiyeceğin önemli olup olmadığını tespit etmektir. Bu kapsamda Antalya'da sağlık hizmeti alan 94 turist ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların ülkelerine göre hastanede sunulan yemeklere ilişkin yeme tutumlarında ve Antalya'nın gastronomik imajına ilişkin algılarında herhangi anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bulgular ayrıca katılımcıların Antalya'da sağlık hizmeti almalarında etkili olan önemli unsurların hastanenin hizmet kalitesi ve sağlık personelinin donanımlı olması olduğunu göstermiştir.

ARTICLE HISTORY

Received: 20.12.2024

Accepted: 30.12.2024

KEYWORDS

Medical tourism, eating habits, eating attitudes, gastronomic image, Antalya

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the eating habits of individuals of different nationalities who visit Antalya within the scope of medical tourism movements, which have become increasingly important in recent years, and whether there is a difference in their eating habits, to determine their attitudes towards the food and beverage services offered in the institutions where they purchase services and their thoughts about the gastronomic image of Antalya, and to determine whether food is important among the factors in choosing Antalya. In this context, a survey was conducted with 94 tourists who received health services in Antalya. The findings showed that there was no significant difference in the participants' eating attitudes towards the food served in the hospital and their perceptions of the gastronomic image of Antalya according to their countries. The findings also showed that the important factors that influenced the participants to receive health services in Antalya were the service quality of the hospital and the equipment of the health personnel.

GİRİŞ

Turizm sektöründe farklı ürün ve hizmetlerin sunulmaya başlamasıyla birlikte bireylerin destinasyonları ziyaret etme motivasyonları da farklılık göstermeye başlamıştır (Dülgaroğlu vd., 2020). Bireylerin farklı bir motivasyon ile gerçekleştirmiş oldukları turizm türlerinden biri medikal turizmdir. Sağlık hizmetleri ve turizm hizmetlerinin birleşimiyle ortaya çıkan medikal turizm kısaca, bireylerin kendi ülkelerinde bulunmayan ya da maliyeti görece yüksek olan sağlık hizmetlerinden faydalanmak için yurt dışına seyahat etmeleri olarak ifade edilebilir (Doğan ve Yüzbaşıoğlu, 2021). Bu kapsamda bireyler ziyaret

¹ Bu çalışma TÜBİTAK 2209/A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destek Programı kapsamında desteklenen 1919B012218103 numaralı projeden türetilmiştir.

² Sorumlu yazar: oguz.dogan@antalya.edu.tr

etmiş oldukları ülkede bakım hizmetleri, diyet ve sağlıklı beslenme, gevşeme ve zihinsel eğitim hizmeti almaktadırlar (Yılmaz vd., 2020). Dahası bireyler, destinasyonda sunulan turizm hizmetlerinden de faydalanmaktadırlar (Doğan ve Yüzbaşıoğlu, 2021).

Medikal turizm hareketlerine farklı kültür ve geleneğe sahip bireylerin katıldığını, dolayısıyla bu bireylerin kendine özgü yeme alışkanlıklarına sahip olduklarını ifade etmek mümkündür. Toplu beslenme sistemlerinin kullanıldığı sağlık kuruluşlarında menü planlaması yapılırken, bireylerin yaş, cinsiyet, sağlık durumu, enerji ve besin ögesi gereksinimi gibi unsurların yanı sıra beslenme alışkanlıkları ve tercihlerinin (Nesil, 2021) göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Bu kapsamda medikal turizm hareketlerine katılan bireylerin yeme alışkanlıklarına uygun olarak sunulacak olan yiyecek-içecek hizmetlerinin, bireylerin almış oldukları hizmetlere yönelik tatmin düzeylerini, seyahat deneyimlerini ve hizmet aldıkları kuruluşlara yönelik bağlılıklarını artıracığı söylenebilir (Bayram ve Oduncuoğlu, 2019).

Son yıllarda talebin giderek arttığı medikal turizm hareketlerinde, bireylere kişiselleştirilmiş hizmet sunumunun gerçekleştirilebilmesi, seyahat deneyimlerinin yükseltilebilmesi ve hizmet aldıkları kurumlara aidiyet duygularının geliştirilebilmesinde sunulan hizmetin kalitesi, hizmetin maliyeti, hizmet personelinin yetkinliği vb. faktörlerin yanı sıra yeme alışkanlıklarının göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. İlgili alanyazında, medikal turizme katılan bireylerin yeme alışkanlıklarını, milliyetler arasındaki farkları, hizmet satın alınan kurumlarda sunulan yeme-içme hizmetlerine yönelik tutumları, Antalya'nın gastronomik imajı hakkındaki düşünceleri ve Antalya'yı seçmelerindeki unsurlar arasında yiyeceğin önemli olup olmadığını ele alan çalışma sayısının sınırlı olması, bu araştırmanın özgün değerini oluşturmaktadır. Keşfedici bir özelliğe sahip olan bu araştırma, gelecekte benzer konuda yapılacak olan araştırmalara kaynak teşkil edecektir.

Bir ülkenin, bölgenin veya kültürün en belirleyici unsurlarından birisi mutfaktır. Yemek, bir bölgenin veya toplumun kimliğini yansıtmaktadır (Constantin, 2012). İlaveten, bir toplumun kültürünü anlamada önemli bir unsur ve kültürel ifade için önemli bir araçtır (Chang vd., 2010). Bir bölgeye veya destinasyona özgü yerel yemekler, bahsedilen temel özellikleri nedeniyle, turistler açısından özgün bir turizm deneyimi yaşama fırsatı olarak görülebilmektedir (Lin vd., 2020). Dolayısıyla yemek, seyahat deneyiminin önemli unsurlarından birisi olarak kabul edilmektedir (Chang, 2017). Bu kapsamda bireylerin, yöresel yiyeceklerle ilişkin devam eden bir ilgilerinin olduğunu söylemek mümkündür (Dülgaroğlu vd., 2020). Ancak bazı durumlarda alışık olunmayan tatlar, diğer bir deyişle yerel mutfaklar, turistler için önemli bir zorluk teşkil edebilmektedir (Chang vd., 2010). Ayrıca turistlerin yerel yemekleri tüketme niyetlerinde, sosyokültürel ve psikolojik faktörler etkili olabilmektedir. Daha geniş bir ifadeyle bireylerin yiyecek tercihlerinde, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel unsurlar ve etik ve dini kuralları etkili olabilmektedir (Santos vd., 2020). Dolayısıyla farklı kültürlerin yeme alışkanlıkları arasındaki farklılıkların, bireylerin destinasyonların yerel yemeklerini tüketme konusunda çekince yaşamasında etkili olabileceği söylenebilir. Örneğin, Barcelona'yı ziyaret eden Çinli turistlerle yapılan bir çalışmanın sonuçları, turistlerin yerel yemekleri yeme konusunda yaşadığı zorlukların farklı tatlar, farklı yemek saatleri ve süreleri, sağlıklı gıda kavramıyla ilgili farklılıklar olduğunu göstermiştir (Lin vd., 2020).

Önceki yıllarda yapılan bir araştırmanın sonuçları, Tayland'ı medikal turizm kapsamında ziyaret eden bireylerin bir kısmının ülkede sunulan sağlık hizmetlerine, bir kısmının da ülkenin turistik çekiciliklerine daha fazla önem verdiklerini göstermiştir (Kanittinsuttitong, 2015). Dolayısıyla medikal turizmde birincil motivasyon kaynağının ilgili ülkede sunulan sağlık hizmetleri olduğunu ancak ülkenin turistik cazibesinin ve turizm kapsamında sunulan hizmetlerin de bireyleri motive edebildiğini ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda medikal turizm, turizm sektörünü belirli dönemlerde belirli destinasyonlara yönelik değişiklik gösteren talep yapısından ve belirli bir turist kitlesine hitap eden yapısından kurtulmasına katkı sağlamaktadır (Bayram ve Oduncuoğlu, 2019). Her geçen yıl turizm hizmetlerine olan talebin artmasına bağlı olarak, turizm sektöründe hizmet sunan destinasyon sayısı da artmaktadır. Dolayısıyla sektörde destinasyonlar arasındaki rekabet de giderek artmaktadır. Söz konusu bu rekabet ortamında, hizmet verilen turist sayısını artırmak ve rekabet avantajı elde etmek isteyen destinasyonlar, sundukları hizmetleri çeşitlendirerek rakiplerinden farklılaşmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda son yıllarda gittikçe popüler hale gelen medikal turizm hem destinasyonlara pazarda farklılaşmalarına hem de turizm faaliyetlerini bütün bir yıla yayma imkânı vermektedir.

Mevcut alanyazında, turizm hareketlerine katılan bireylerin yeme alışkanlıklarına ilişkin yapılmış araştırmalar yaygın iken (Constantin, 2012; Lin vd., 2020; Santos vd., 2020), medikal turizm hareketlerine katılan bireylerin yeme alışkanlıkları üzerine yoğunlaşan az sayıda çalışma (Bayram ve Oduncuoğlu, 2019) bulunmaktadır. Turistlerin yeme alışkanlıklarını ele alan söz konusu çalışmalarda, yöresel yiyeceklerin, önemli çekicilik unsurlarından birisi olarak kabul edilmesine rağmen, bazı durumlarda turistlerin destinasyon seçimlerinde bir engel teşkil edebileceği (Chang vd., 2010) ya da destinasyon

seçiminde göz ardı edilebileceği ifade edilmektedir. Örneğin konuyla ilgili yapılan bir çalışmada, İspanya'yı ziyaret eden turistlerin %68'i, destinasyon seçiminde yerel yiyeceklerin önemli olduğunu belirtirken, İspanya'yı seçmelerinde yerel yiyecekleri göz ardı ettiklerini ifade etmişlerdir (Sánchez-Cañizares ve López-Guzmán, 2012). Ayrıca, medikal turizm kapsamında verilen hizmetlerde destinasyona özgü yiyecek ve içeceklerin sunulması konularının ihmal edildiği ve bu durumun da medikal turizm faaliyetlerini olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Bayram ve Oduncuoğlu, 2019). Dolayısıyla bu çalışmada, medikal turizm kapsamında Antalya'yı ziyaret eden farklı milliyetlere tabi bireylerin yeme alışkanlıklarını ve yeme alışkanlıklarında bir fark olup olmadığını incelemek, hizmet satın aldıkları kurumlarda sunulan yeme-içme hizmetlerine yönelik tutumlarını ve Antalya'nın gastronomik imajı hakkındaki düşüncelerini belirlemek ve Antalya'yı seçmelerindeki unsurlar arasında yiyeceğin önemli olup olmadığını tespit etmektir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, medikal turizm kapsamında Antalya'yı ziyaret eden farklı milliyetlere tabi bireylerin beslenme alışkanlıklarını, yeme alışkanlıklarında bir fark olup olmadığını incelemek ve destinasyon seçiminde yöreye özgü yiyeceklerin göz önünde alınıp alınmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu çalışma, temel amaçları doğrultusunda keşfedici bir özelliğe sahiptir. Keşfedici araştırmalar, üzerinde çok fazla çalışılmamış konularda ön bilgi sahibi olmanın amaçlandığı (Arslan vd., 2018), gelecekte yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturabilecek (Birdir vd., 2019) araştırmalardır.

Çalışmanın evrenini, Antalya'da medikal turizm kapsamında hizmet sunan sağlık kuruluşlarından hizmet satın alan farklı milliyetlere tabi bireyler oluşturmaktadır. Antalya'da medikal turizm pazarında faaliyet gösteren ve 'Sağlık Turizmi Yetki Belgesi'ne sahip; 34'ü kamu ve özel sağlık kuruluşu, 9'u özel tıp merkezi, 105'i muayenehane ve 157'si diğer sağlık tesisleri olmak üzere toplam 305 sağlık kuruluşu bulunmaktadır (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2023). Sağlık kuruluşlarından medikal turizm hizmeti satın alan farklı milliyetlere tabi bireylerin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Ana kütlenin tam olarak bilinmediği durumlarda örneklem seçimi çeşitli şekillerde yapılabilir. Literatürde ölçeği oluşturan soru sayısının temel alınarak örneklem büyüklüğünün belirlenebileceğini belirten çalışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda bazı çalışmalarda, ölçekte yer alan madde sayısının en az iki en fazla 10 katının (Dalyan vd., 2022, s. 117), bazı çalışmalarda soru sayısının 10 katının (Rahmiati vd., 2020, s. 963), bazı çalışmalarda ise normal dağılımlarda değişken sayısının 10 katının diğer dağılımlarda beş katının (Çıvgın ve Kızanıklı, 2022, s. 541) örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde yeterli olduğu ifade edilmektedir. İlave bazı çalışmalarda örneklem büyüklüğünün en az 100 olmasının yeterli olabileceği belirtilmektedir (Aksoy ve Bayramoğlu, 2008, s. 89; Çıvgın ve Kızanıklı, 2022, s. 541). Ayrıca literatürde kapsamında ulaşılan sonuçların temsil amacının olmadığı durumlarda örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde istatistikî yöntemlerden yararlanmayıp benzer çalışmaların örneklem büyüklüklerinin temel alındığı çalışmalar da mevcuttur (Aksoy ve Bayramoğlu, 2008, s. 89). Dolayısıyla çalışma kapsamında kullanılan ölçeğin 29 sorudan oluştuğu ve önceki yıllarda yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, çalışmanın örneklem büyüklüğünün soru sayısının iki katı ile 10 katı arasında bulunmasının yeterli olacağı düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle çalışmada en az 58 katılımcının ve en fazla 290 katılımcının ideal örneklem büyüklüğünü temsil ettiği söylenebilir.

Çalışma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Veriler, anket yardımı ile bırak-topla yöntemiyle kolayda örnekleme tekniği kullanılarak Sağlık Turizmi Yetki Belgesi'ne sahip Antalya'da faaliyet gösteren sağlık kuruluşlarından hizmet alan yabancı uyruklu bireylerden elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçek dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan; ikinci bölüm bireylerin yeme tutumlarını belirlemeye yönelik sorulardan; üçüncü bölüm sağlık kuruluşunda sunulan yemeklere ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik 5'li likert tarzı sorulardan ve dördüncü bölüm katılımcılar arasında Antalya'nın gastronomik imajını belirlemeye yönelik 5'li likert tarzı sorulardan oluşmaktadır. Katılımcıların yeme alışkanlıklarını belirlemek için kullanılan sorular Hasanova (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada kullanılan ölçekten; katılımcıların sağlık kuruluşunda sunulan yemeklere ilişkin tutumlarını belirlemek için kullanılan sorular Peng vd. (2014) tarafından geliştirilen ve Tayfun vd. (2019) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan sorulardan ve Antalya'nın katılımcılar arasındaki gastronomik imajını belirlemek için kullanılan sorular ise Chi vd. (2013) tarafından geliştirilen ve Tayfun vd. (2019) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan sorulardan uyarlanmıştır. Katılımcıların yemeklere ilişkin tutumlarını ve Antalya'nın katılımcılar arasındaki gastronomik imajını belirlemeye yönelik hazırlanmış toplam 13 ifade, 5'li likert tipi ölçeğe (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) göre düzenlenmiştir.

Araştırma kapsamında ilk etapta Türkçe olarak oluşturulmuş olan ölçeğin, alanında uzman kişilerce, farklı dillere çevirisi yapılmıştır. Veri toplama işlemine geçilmeden önce Antalya Bilim Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 19.09.2023 tarih ve 2023/41 karar numarası ile onay alınmıştır. Sonraki aşamada çalışmaya katkı sağlamak isteyen sağlık kuruluşlarına Mart 2024 tarihinde anketler ulaştırılmış ve Temmuz 2024 tarihinde geri alınmıştır. Geri alınan anketlerden 94 adedinin analize uygun olduğu belirlenmiş ve bu sayının da çalışmanın temsil amacının olmaması, keşfedici bir çalışma olması ve betimsel analizlerin kullanılacak olması sebebiyle, örneklem büyüklüğü için yeterli olduğu düşünülmüştür.

Verilerin Analizi

Tablo 1. Normallik Testleri

	YT1	YT2	YT3	YT4	YT5	Gi1	Gi2	Gi3	Gi4	Gi5	Gi6	Gi7	Gi8
Kolmogorov-Smirnov	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001	< .001

YT: Yeme Tutumu, Gi: Gastronomik İmaj

Verilerin analiz işlemlerini gerçekleştirilmeden önce, güvenilirlik ve normallik testleri gerçekleştirilmiştir. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, ölçeğe ilişkin Cronbach's α katsayısının 0,82 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu değer, kabul edilebilir düzeydedir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi gerçekleştirilmiş ve verilerin anlamlılık düzeylerinin $p < 0,05$ olduğu görülmüştür (Tablo 1). Dolayısıyla bu değerler, verilerin normal dağılım sergilemediğini göstermektedir (Ateş ve Karaağaçlı, 2020, ss. 54-55). Bu sebeple verilerin analizinde parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Demografik Özellikler

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	49	52,13
Kadın	45	47,87
Toplam	94	100
Yaş		
20-35	30	31,92
36-51	51	54,26
52 ve üzeri	13	13,83
Toplam	94	100
Ülke		
Rusya	13	13,98
Birleşik Krallık	10	10,75
İrlanda	10	10,75
Almanya	8	8,60
İngiltere	5	5,38
Ukrayna	5	5,38
Amerika Birleşik Devletleri	3	3,23
Azerbaycan	3	3,23
Fas	3	3,23
Fransa	3	3,23
Avustralya	2	2,15
Hollanda	2	2,15
Litvanya	2	2,15
Özbekistan	2	2,15
Romanya	2	2,15
Uganda	2	2,15
Yunanistan	2	2,15
Diğer	16	17,20
Eğitim Düzeyi		
Ortaokul	12	14,12
Lise	21	24,71
Lisans	36	42,35
Lisansüstü	16	18,82
Toplam	85	100
Yeni Yemekleri Deneme Durumu		
Nötr	42	45,16
İstekli	38	40,86
İsteksiz	13	13,98
Toplam	93	100

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2 incelendiğinde; katılımcıların %52,13’ünün erkek olduğu, %54,26’sının 36-51 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların %13,98’i Rusya’dan gelirken, bunu sırasıyla Birleşik Krallık, İrlanda ve Almanya izlemektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%42,35) lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahiptir. Katılımcıların %45,16’sı yeni yemekleri deneme konusunda nötr duygulara sahipken %40,86’sı isteklidir.

Tablo 3. Beslenme Alışkanlıklarına İlişkin Bulgular

Değişkenler	n	%
Günde kaç ana öğün yemek yiyorsunuz?		
Bir	4	4,26
İki	38	40,43
Üç	32	34,04
Üçten fazla	20	21,28
Toplam	94	100
Sağlıklı bir kişi size göre günde kaç ana öğün yemek yemesi gereklidir?		
Bir	2	2,13
İki	27	28,72
Üç	46	48,94
Üçten fazla	19	20,21
Toplam	94	100
Aşağıdakilerden hangi öğün sizin ana öğün/öğünlerinizi tanımlıyor?		
Kahvaltı	29	30,53
Öğlen	27	28,42
Akşam	19	20,00
Hepsi	20	21,05
Toplam	95	100
En fazla önem verdiğiniz öğün aşağıdakilerden hangisidir?		
Kahvaltı	34	34,69
Öğlen	28	28,57
Akşam	36	36,73
Toplam	98	100
Türkiye’de sağlıklı beslendiğinizi düşünüyor musunuz?		
Evet	75	80,65
Hayır	18	19,35
Toplam	93	100
Kendi ülkenizdeki yemekleri Antalya’da bulabiliyor musunuz?		
Bazen	44	46,81
Her zaman	26	27,66
Hiç	24	25,53
Toplam	94	100
Kendi ülkenizden yiyecek getiriyor musunuz?		
Evet	38	40,43
Hayır	56	59,57
Toplam	94	100
İki ülkenin beslenme alışkanlıkları arasında benzerlikler var mı?		
Evet	31	32,98
Hayır	63	67,02
Toplam	94	100
Antalya’da sağlık hizmeti almanızda etkili olan unsurlar nelerdir?		
Hastanenin hizmet kalitesi	79	36,41
Sağlık personelinin donanımlı olması	77	35,48
Antalya’nın turistik cazibesi	36	16,59
Antalya’nın yiyecek kültürü	23	10,60
Diğer	2	0,92
Toplam	217	100

Katılımcıların beslenme alışkanlıklarına ilişkin bulgular Tablo 3’de sunulmuştur. Buna göre katılımcıların %40,43’ü günde iki öğün beslenirken %48,94’ü sağlıklı bir kişinin günde üç öğün yemek yemesi gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların %30,53’ü kahvaltının ana öğünlerini tanımladığını belirtirken %36,73’ü akşam öğününü en önem verdiği öğün olarak ifade etmektedir. Katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu (%80,65) Türkiye’de sağlıklı beslendiğini düşünmektedir. Katılımcıların %46,81’i kendi ülkelerine ait yemekleri Antalya’da ‘bazen’ bulabildiklerini belirtirken, %59,57’si kendi ülkelerinden yiyecek getirmediğini belirtmektedir. Katılımcıların %67,02’si kendi ülkeleri ile Türkiye’deki beslenme alışkanlıkları arasında fark olmadığını ifade etmektedir. Katılımcıların %36,41’inin Antalya’da sağlık hizmeti almalarında etkili olan unsur ‘hastanenin hizmet kalitesi’ iken, %35,48’inin Antalya’da sağlık hizmeti almalarında etkili olan unsur ise ‘sağlık personelinin donanımlı olması’dır.

Tablo 4. Yeme Tutumuna İlişkin Algılar

İfadeler	$\bar{x}$	Standart Sapma
Bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek iyidir	3,56	0,66
Bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek hoştur	3,61	0,63
Bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek arzu edilir	3,50	0,65
Bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek güzeldir	3,67	0,77
Bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek keyiflidir	3,49	0,71
N=94		

Katılımcıların hastanede sunulan yemekleri yeme tutumuna ilişkin algıları Tablo 4’de sunulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde ‘bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek güzeldir’ (3,67) en yüksek algıya sahip olduğu görülmektedir. ‘Bana göre hastanede sunulan yemekleri yemek keyiflidir’ (3,49) ifadesi ise en düşük algıya sahiptir.

Tablo 5. Gastronomik İmajı Yönelik Algılar

İfadeler	$\bar{x}$	Standart Sapma
Antalya’da çok sayıda geleneksel yiyecek vardır	3,80	0,70
Antalya’da çok sayıda yöreye özgü yiyecek vardır	3,77	0,71
Antalya mutfağında çeşitli yiyecek seçenekleri vardır	3,94	0,80
Antalya mutfağındaki yiyecekler lezzetlidir	3,81	0,78
Antalya’daki yiyecekler misafirlerin keyfini artırır	3,72	0,75
Antalya mutfağındaki yiyecekler iyi sunulur	3,65	0,84
Antalya mutfağındaki yiyecekler temiz ve güvenlidir	3,34	0,89
Antalya mutfağındaki yiyeceklerde kaliteli malzemeler kullanılır	3,82	0,94
N=94		

Katılımcıların Antalya’nın gastronomik imajına yönelik algıları Tablo 5’de sunulmuştur. Buna göre ‘Antalya mutfağında çeşitli yiyecek seçenekleri vardır’ (3,94) ifadesi en yüksek algıya sahipken, ‘Antalya mutfağındaki yiyecekler temiz ve güvenlidir’ (3,34) ifadesi en düşük algıya sahiptir.

Tablo 6. Milliyetlere Göre Beslenme Alışkanlıklarına İlişkin Dağılımlar

		Milliyet						Toplam	
		Rusya	Birleşik Krallık	İrlanda	Almanya	Ukrayna	İngiltere	Diğer	
Günde kaç ana öğün yemek yiyorsunuz?	Bir	1	0	0	1	0	1	1	4
	İki	3	4	2	3	2	2	21	37
	Üç	4	4	4	2	2	2	14	32
	Üçten fazla	5	2	4	2	1	0	6	20
	Toplam	13	10	10	8	5	5	42	93
Sağlıklı bir kişi size göre günde kaç ana öğün yemek yemesi gereklidir?	Bir	0	0	0	0	0	1	1	2
	İki	4	4	2	3	0	0	14	27
	Üç	4	4	4	3	4	4	22	45
	Üçten fazla	5	2	4	2	1	0	5	19
	Toplam	13	10	10	8	5	5	42	93
Aşağıdakilerden hangi öğün sizin ana öğün/öğünlerinizi tanımlıyor?	Kahvaltı	5	3	5	5	2	0	9	29
	Öğlen	4	4	4	2	1	1	11	27
	Akşam	2	1	1	0	2	2	10	18
	Hepsi	2	2	0	1	0	3	12	20
	Toplam	13	10	10	8	5	6	42	94
En fazla önem verdiğiniz öğün aşağıdakilerden hangisidir?	Kahvaltı	5	3	4	6	2	1	13	34
	Öğlen	4	5	4	0	1	1	13	28
	Akşam	4	2	2	2	2	5	18	35
	Toplam	13	10	10	8	5	5	42	93

Katılımcıların milliyetlerine göre beslenme alışkanlıklarına ilişkin dağılımları Tablo 6’da gösterilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde farklı milliyetlere tabi katılımcıların genellikle benzer beslenme alışkanlıklarına sahip oldukları söylenebilir. Bu kapsamda katılımcıların genellikle üç ana öğün yemek yedikleri ve sağlıklı bir kişinin üç öğün yemek yemesi gerektiğini ifade etmektedir. Kendilerini tanımlayan ana öğünlere ilişkin soruya verilmiş olan yanıtlara göre Rusya, İrlanda ve Almanya’dan gelen katılımcıların kahvaltı öğününü, Birleşik Krallık’tan gelen katılımcıların öğlen öğünü ve Ukrayna’dan gelen katılımcıların da hem kahvaltı hem de akşam öğününü kendilerini tanımlayan ana öğünler olarak belirttikleri belirlenmiştir. En çok hangi öğüne önem verdikleriyle ilgili verilmiş olan yanıtlar incelendiğinde Rusya ve Almanya’dan gelen katılımcılar için kahvaltı önemli iken Birleşik Krallıktan gelen katılımcılar için öğlen, İngiltere’den gelen katılımcılar için akşam, İrlanda’dan gelen katılımcılar için kahvaltı ve öğlen ve Ukrayna’dan gelen katılımcılar için kahvaltı ve akşam öğünlerinin önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 7. Yeme Tutumuna İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	z	p
Erkek	49	49,62	2431,50			
Kadın	45	45,19	2033,50	998,500	-,811	,417
Toplam	94					

p<0,05

Katılımcıların cinsiyetlerine göre hastanede sunulan yemekleri yeme tutumlarına ilişkin algılarında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testinden faydalanılmış ve sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur. Buna göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (p>0,05).

Tablo 8. Gastronomik İmajı İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	z	p
Erkek	49	43,81	2146,50			
Kadın	45	51,52	2318,50	921,500	-1,383	,167
Toplam	94					

p<0,05

Katılımcıların Antalya'nın gastronomik imajına ilişkin algılarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak maksadıyla Mann-Whitney U testinden faydalanılmış ve sonuçlar Tablo 8'de gösterilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (p>0,05).

Tablo 9. Yeme Tutumuna Yönelik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	H	df	p
Rusya	13	61.15			
Birleşik Krallık	10	48.85			
İrlanda	10	47.80			
Almanya	8	51.38	10,112	6	,120
Ukrayna	5	27.10			
İngiltere	5	61.30			
Diğer	42	41.82			

p<0,05

Katılımcıların hastanede sunulan yemekleri yeme tutumlarına ilişkin algılarının ülkelerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kruskal Wallis testinden faydalanılmış ve sonuçlar Tablo 9'da sunulmuştur. Buna göre katılımcıların ülkelerine göre algılarında herhangi anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür (H: 10,112; df=6; p>0,05).

Tablo 10. Gastronomik İmajı Yönelik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	H	df	p
Rusya	13	42.92			
Birleşik Krallık	10	41.10			
İrlanda	10	48.90			
Almanya	8	57.56	6,091	6	,413
Ukrayna	5	50.00			
İngiltere	5	69.30			
Diğer	42	44.19			

p<0,05

Katılımcıların Antalya'nın gastronomik imajına ilişkin algılarının ülkelerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini anlamak maksadıyla Kruskal Wallis testinden faydalanılmış ve sonuçlar Tablo 10'de gösterilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların ülkelerine göre algılarında herhangi anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür (H: 6,091; df=6; p>0,05).

Katılımcıların Türk mutfağı ile kendi ülke mutfakları arasındaki benzerliklere ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların mutfakların benzer olduğuna ilişkin düşüncelere sahip olduğu belirlenmiştir. Bazı katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar aşağıda sunulmuştur.

"Kültürümüz, yemeklerimiz, her şey neredeyse aynı. Türkiye'de yemek çeşitleri konusunda zorluk çekmiyoruz. Mutfaklar neredeyse aynı, hatta çoğu yemek de."

"Benzer kültür; bu yüzden yemek alışkanlıklarımız birbirine bağlıyor"

"Kardeş ülke, her şey kardeş."

"Neredeyse aynı."

"Aynı yemekler."

Katılımcıların söz konusu benzerliği genellikle et yemekleri üzerinden dile getirdikleri söylenebilir.

"Mutfağlarımız benzer; biz de çokça pirinç ve et yeriz, Türkler gibi."

"Biz de çokça etli yemekler yeriz, Türkler gibi."

"Kebaplar aynı..."

"Benzer kültür; bu yüzden yemek alışkanlıklarımız birbirine bağlanıyor. Biz de çokça et ve sebze yiyoruz."

"Evet, biz de şiş kebab, sığır eti, kuzu eti yeriz."

"Bazı yemekler farklı şekilde pişirilebilir ama ana tat aynıdır; şiş kebab, döner gibi."

Bazı katılımcılar ise içecek, mekân, hamur işi ve süt ürünleri vb. üzerinden bir benzerlik kurmaktadır.

"Kapuska diye adlandırılan şey belki de bizim yemeğimizle aynı"

"Çeşitlilik aynı, fast-food ve restoranlar"

"Pub'larda aynı buralar ve patates kızartmaları var."

"Hamur işleri, süt ürünleri olan ürünler."

"...da çok sayıda meze benzer tatta. Zeytinyağı, otlar."

Katılımcıların Türk mutfağı ile kendi ülke mutfağları arasındaki farklılıklara ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde, verilen yanıtların genellikle Türk mutfağındaki yemeklerin baharatlı ve yağlı olmasıyla ilgili olduğu belirlenmiştir.

"Genel olarak baharatlı yiyecekler."

"...Türk mutfağı oldukça baharatlıdır, bu da onu daha lezzetli yapar."

"Türkler çok fazla baharat kullanarak yemek yaparlar, bu yüzden yemekler çok baharatlı ve yağlıdır."

"Türkiye'deki yemekler benim için çok yağlı."

"Türk yemekleri çok yağ ve baharatla pişirilir."

"Baharatlar"

"...da Türkiye'ye kıyasla yemekler baharatlı değil."

"Asya mutfağı biraz garip, batıya göre çok baharatlı."

"Türkiye'deki tüm yemekler çok yağlı pişirilir."

"İnsanlar her gün o kadar baharatlı yemek yemiyor."

"Baharatlı yemek."

"İnsanlar her gün o kadar baharatlı yemek yemiyor."

Ancak bir katılımcı genel kanının aksine kendi ülke mutfağındaki yemeklerin daha baharatlı olduğunu belirtmektedir.

"Türkler yemeklerine bizim kadar baharat eklemiyor."

Bazı katılımcılar, Türk mutfağının daha sağlıklı ve besleyici olduğunu ifade etmektedir.

"...de tüm yiyecekler önceden hazırlanmış, insanlar çok fazla ve sağlıksız yiyorlar, daha az taze besleyici yiyecek var."

"Türkiye'deki yemekler çok daha sağlıklı ve dengeli."

"...deki mutfak tamamen farklı, ulusumuz daha sağlıksız yiyor."

"Türkiye'de sağlıklı yiyecek bulmak kolaydır ancak ...de herhangi bir şey bulmak zor."

"Yeme alışkanlıklarımız dengeli değil, çok fazla yiyoruz ve yemeklerimiz çoğunlukla yağlı ve sağlıksız."

Ancak bir katılımcı kebabın kendi ülkelerinde daha sağlıklı olduğunu belirtmektedir.

"Ülkemizde de kebab var, çok daha sağlıklı."

Bazı katılımcılar, iki ülke mutfağında yer alan bazı yemeklerin farklı tat ve lezzette olduğunu belirtmektedir.

"Burada yediğim pilav çok kuruydu..."

"Buradaki kruvasanlar tuzlu ve iyi pişirilmiş ve çıtır değil."

"Hatta tavuk bile farklı tadıyor ama hoşuma gidiyor."

Bazı katılımcıların Türk mutfağının çok zengin ve lezzetli olduğunu belirtirken, bazı katılımcılar ürünlerin kalitelerinde fark olduğunu belirtmektedir.

"Türkiye'deki yemekler ...'dakilerden çok daha zengin ve lezzetli."

"Daha düşük kaliteli sosisler..."

"Atıştırmalıklar ve etler beklentilerin altında..."

"Etler arasındaki fark"

"Tat"

"Ürünlerin kaliteleri"

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, medikal turizm kapsamında Antalya'yı ziyaret eden farklı milliyetlere tabi bireylerin beslenme alışkanlıklarını, yeme alışkanlıklarında bir fark olup olmadığını incelemek ve destinasyon seçiminde yöreye özgü yiyeceklerin göz önünde alınıp alınmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 94 medikal turist ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre medikal turizm kapsamında Antalya'yı ziyaret eden katılımcılar çoğunlukla Rusya, Birleşik Krallık, İrlanda ve Almanya'dan gelmektedir. Katılımcılar çoğunlukla günde iki öğün beslenmekte, ancak sağlıklı bir kişinin günde üç öğün beslenmesi gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların genellikle kahvaltıyı kendilerini tanımlayan ana öğün olarak tanımladıkları ve akşam öğününü en önemli öğün olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Diğer taraftan milliyetler özelinde kendilerini tanımlayan ana öğünlere ilişkin soruya verilmiş olan yanıtlara göre Rusya, İrlanda ve Almanya'dan gelen katılımcıların kahvaltı öğününü, Birleşik Krallık'tan gelen katılımcıların öğlen öğünü ve Ukrayna'dan gelen katılımcıların da hem kahvaltı hem de akşam öğününü kendilerini tanımlayan ana öğünler olarak belirttikleri belirlenmiştir. En çok hangi öğüne önem verdikleri ile ilgili verilmiş olan yanıtlar incelendiğinde Rusya ve Almanya'dan gelen katılımcılar için kahvaltı önemli iken Birleşik Krallıktan gelen katılımcılar için öğlen, İngiltere'den gelen katılımcılar için akşam, İrlanda'dan gelen katılımcılar için kahvaltı ve öğlen ve Ukrayna'dan gelen katılımcılar için kahvaltı ve akşam öğünlerinin önemli olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında katılımcıların hastanede sunulan yemeklerin güzel olduğu ve Antalya mutfağında çeşitli yiyecek çeşitlerinin var olduğu yönünde olumlu algılara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların cinsiyetlerine ve milliyetlerine göre yeme tutumları ve gastronomik imaj algıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan fark testlerinde, herhangi bir anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu kapsamda geliştirilen hipotezler reddedilmiştir. İlâveten katılımcıların Türk mutfağı ile kendi ülke mutfakları arasındaki benzerlikler olduğunu, ancak Türk mutfağındaki yemeklerin baharatlı ve yağlı olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Çalışmanın belirli kısıtları bulunmaktadır. Çalışmanın en önemli kısıdı, örneklem sayısının az olmasıdır. Antalya iline medikal turizm kapsamında gelen misafir sayısının net olarak bilinmemesi ve sağlık kuruluşlarından kısıtlı bir süre için gelen misafirlerin yoğun tedavi süreçleri nedeniyle çalışmaya yeterli düzeyde destek verememesi nedeniyle çalışma, küçük bir örneklem sayısı ile gerçekleştirilmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalar, daha büyük örneklem gruplarıyla gerçekleştirilebilir. Diğer taraftan, medikal turizm kapsamında gelen misafirlerin uyruklarına göre belirlenecek olan kişilerle derinlemesine görüşmeler ve odak grup çalışmaları gerçekleştirilerek kapsamlı bulgular elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, R., ve Bayramoğlu, V. (2008). Sağlık işletmeleri için kurumsal imajın temel belirleyicileri: Tüketici değerlemeleri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(7), 85-96.
- Arslan, A., Yılmaz, Ö., ve Boz, H. (2018). Destinasyon seçiminde yenilik arama davranışı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(30), 29-40.
- Ateş, A., ve Karaağaçlı, M. (2020). Gagne'nin öğretim etkinlikleri modeline göre yapılan öğretimin akademik başarıya etkisi. *Eğitimde Teknoloji Uygulamaları Dergisi*, 1(1), 47-57.
- Bayram, M., ve Oduncuoğlu, F. (2019). Turizm sektöründe yiyecek-içecek hizmetlerinin sağlık turizmi türleri ile ilişkisi *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 7(3), 2360-2382.
- Birdir, S. S., İflazoğlu, N., ve Birdir, K. (2019). Turist rehberi adaylarında yeni yiyecek deneme korkusu (neophobia). *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3(4), 551-561.
- Chang, R. C. (2017). The influence of attitudes towards healthy eating on food consumption when travelling. *Current Issues in Tourism*, 20(4), 369-390.
- Chang, R. C., Kivela, J., ve Mak, A. H. (2010). Food preferences of chinese tourists. *Annals of tourism research*, 37(4), 989-1011.
- Chi, C. G.-Q., Chua, B. L., Othman, M., ve Karim, S. A. (2013). Investigating the structural relationships between food image, food satisfaction, culinary quality, and behavioral intentions: The case of malaysia. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 14(2), 99-120. <https://doi.org/10.1080/15256480.2013.782215>
- Constantin, S. (2012). Gastronomic traditions and eating habits in the far east. *Cactus Tourism Journal*, 3(2), 54-60.
- Çıvgın, H., ve Kızanıklı, M. (2022). Davranışsal niyetin yeşil satın alma niyeti üzerindeki etkisinde kontrol inançların aracı rolü: Turizm sektöründe bir araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 536-553. <https://doi.org/10.32572/guntad.1101338>
- Dalyan, O., Dalyan, H., Ünal, E., ve Pişkin, M. (2022). Çalışanlara verilen iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinde klasik ve alternatif ölçme-değerlendirme sistemlerinin karşılaştırılması. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 1(Özel Sayı), 114-129.
- Doğan, O., ve Yüzbaşıoğlu, N. (2021). Medical tourism: Understanding the phenomenon. In S. K. Manjeet Singh (Ed.), *Growth of the medical tourism industry and its impact on society: Emerging research and opportunities* (pp. 19-42). IGI Global.
- Dülgaroğlu, O., Mercan, Ş. O., Barboroz, M., ve Avcıkurt, C. (2020). Turistlerin sağlıklı beslenme ve diyet danışmanlığı hizmeti alma motivasyonu ile gerçekleştirdikleri turizm hareketlerinde çekici ve itici faktörler: Sosyal medya destekli bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(2), 342-357.
- Hasanova, S. (2021). *Yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinde yeme alışkanlıkları: Kültürel benzerlikler ve farklılıklar* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı].
- Kanittinsuttitong, N. (2015). Motivation and decision making in choosing medical tourism service in thailand. *ASEAN Journal of Management & Innovation*, July-December, 24-36.
- Lin, J., Guia Julve, J., Xu, H., ve Cui, Q. (2020). Food habits and tourist food consumption: An exploratory study on dining behaviours of chinese outbound tourists in spain. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 12(1), 82-99.
- Nesil, L. (2021). Sağlık turizminde toplu beslenme ve menü planlama. In E. C. Aziz Bostan, Ayşe Arslan (Ed.), *Turizmde yeni umut: Sağlık turizmi (ikinci cilt)* (pp. 243-255). Detay Yayıncılık.
- Peng, N., Chen, A., ve Hung, K.-P. (2014). Including pets when undertaking tourism activities: Incorporating pet attachment into the tpb model. *Tourism Analysis*, 19(1), 69-84. <https://doi.org/10.3727/108354214X13927625340235>

- Rahmiati, F., Othman, N. A., Bakri, M. H., Ismail, Y., ve Amin, G. (2020). Tourism service quality and tourism product availability on the loyalty of international tourists. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(12), 959-968. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2020>
- Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2023). *Sağlık turizmi belgesi almaya hak kazanan sağlık tesisleri*. Retrieved 15.05.2023 from <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-76664/yetkili-saglik-tesisleri.html>
- Sánchez-Cañizares, S. M., ve López-Guzmán, T. (2012). Gastronomy as a tourism resource: Profile of the culinary tourist. *Current Issues in Tourism*, 15(3), 229-245.
- Santos, J. A. C., Santos, M. C., Pereira, L. N., Richards, G., ve Caiado, L. (2020). Local food and changes in tourist eating habits in a sun-and-sea destination: A segmentation approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(11), 3501-3521.
- Tayfun, A., Olcay, A., Çeti, B., ve Yazgan Pektaş, Ş. (2019). Destinasyon yiyecek imajının tutum ve tekrar satın alma niyeti üzerindeki etkisi *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 7(3), 1983-1999. <https://doi.org/10.21325/jotags.2019.458>
- Yılmaz, S., Sarıaydın, İ., ve Sönel, T. (2020). İngiltere özelinde türkiye'nin sağlık turizmi fırsatları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 74-85.